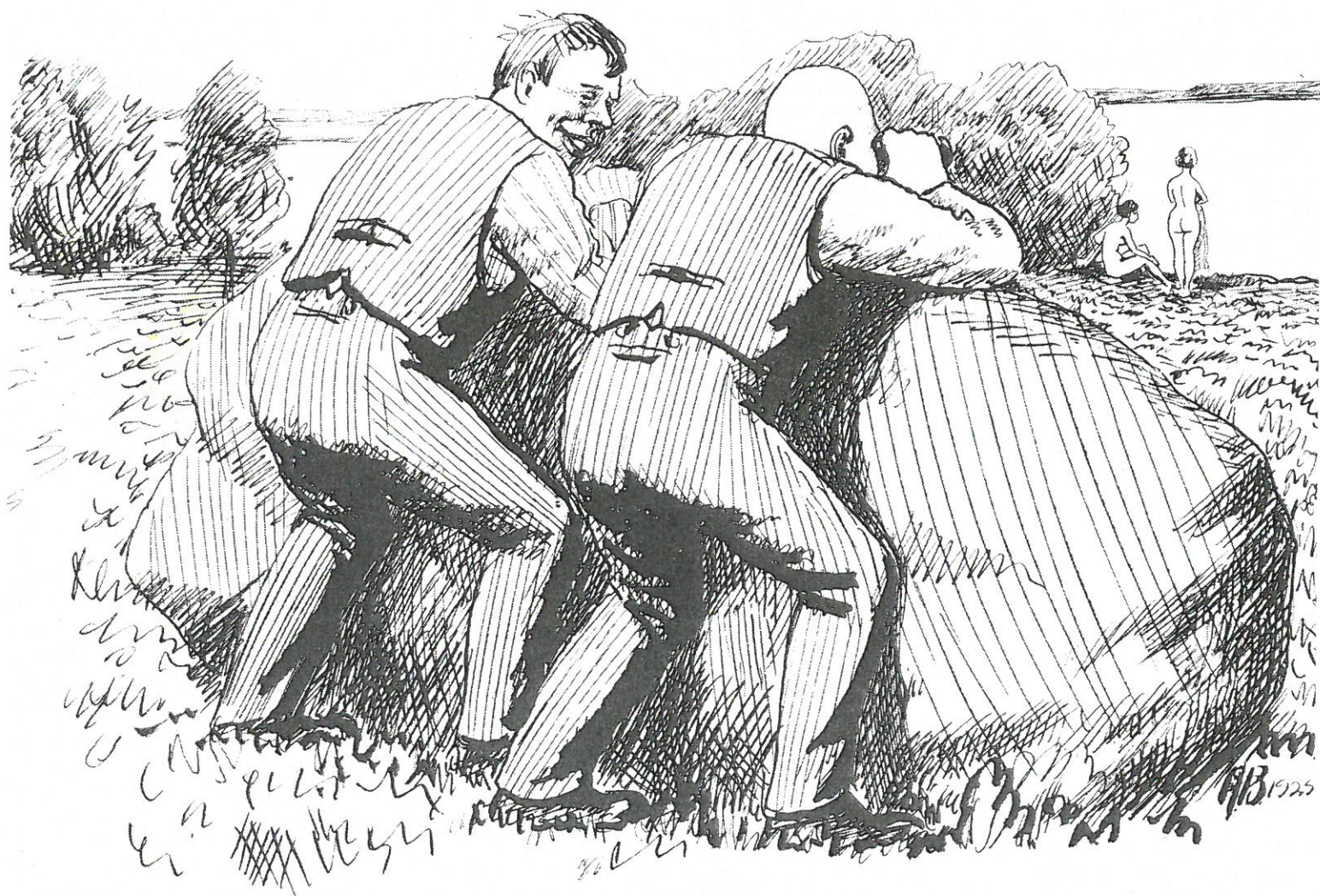


Oppunder fjellbandet 1991



*Vi ønsker kunder og
forbindelser*

EN RIKTIG GOD JUL!

- En god bankforbindelse er det viktig å ha
- Vi tilyr **10%** rente på sparekapital når innskuddet overstiger kr. 100.000.
- Har du betalingsevne og kan stille god sikkerhet får du lån fra effektiv rente

12.75%

- I 1990 betalte vi mest bedriftsskatt av alle bedrifter i Holtålen

MANGE GODE GRUNNER
FOR Å KONTAKTE OSS — ELLER HVA?



**HALTDALEN
SPAREBANK**

TLF. 074/16 359

Oppunder fjellbandet 1991

Hefte nr. 13

Utgiver: HOLTÅLEN KULTURSTYRE

I redaksjonen:

Per Olav Almås, Halvard Bakås, Ivar I. Volden
Kulturkontoret

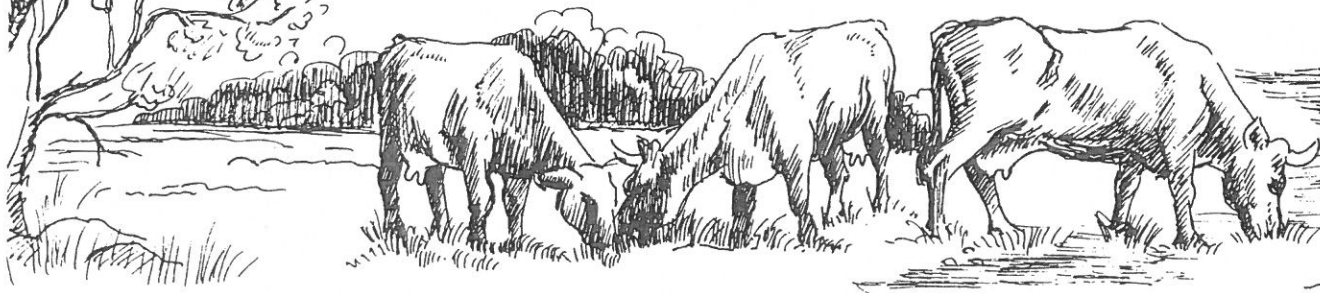
INNHold

Redaksjonen:	Kjære lesar	2
Gudbrand Grøt:	50 år siden en åndshøvding i Ålen gikk bort	3
Anders J. Reitan:	Prolog - ved minnekvelden for Anders Bjørgaard	4
Dreis/Jon Bårdstu:	En nybrottsmann fra Ålen	6
Ole Eidebakk:	Ordet	10
Margit Krogstad Ramlo:	Et barndomsminne fra første verdenskrig 1918	11
Eystein Eggen:	Opp Nøra til Kongen på Jensås	12
Eivinn Graftås:	Advent	14
Eivinn Graftås:	Vintersolkverv	14
Martin Åsvold:	Det var engang	15
Konrad Megård:	Syd-Varanger, desember 1957	16
Per H. Kulbotten:	Skadet soldat	18
Steinar Folde:	Åsmarka!	19
Ole Kirkbakk:	Landpostbud Edvard Halvorsen	22
Per Åsvold:	Det første sangkor i verden på reise	23
Elever ved Hov skole:	Kryssord	24
Elever ved Hov skole:	Rebus - Ei annerledes jul - Sorgen i Hjertet - Sorg og glede	25
Per H. Kulbotten:	Kjølminner	26
Lillemor Prytz		
Bollingmo:	Ode til fjellbygden	28
Bjarne Prytz:	Olaf Prytz begynte i arbeidslivet alt som 6-åring	30
Elever ved Hov skole:	Femradere - Overalt og ingen plassa	31
Leiv Hov:	Funderigar — Lite tå kvart	32
Leiv Reitan:	Sommeren nitti-en	34
Leiv Reitan:	Den vakreste sang	35
Per O. Guldahl:	Banemester Peder Lundemo og et tilbakeblikk til unge år	36
Kari Sundan:	Seterliv for 70 år siden — og i dag	38
Martin Megård:	Drømmen	40

Kr. 30,-

Forsiden er tegnet av Anders Bjørgaard

Trykk: Arbeidets Rett





Kjære leser!

Når du nå sitter med et nytt nummer av «Oppunder Fjellbandet» i hendene, så er det det 13. i rekken.

Da det første heftet kom ut i 1979, satte Gudbrand Grøt som tittel på forordet: Forsøket verdt?

Jo da, dette skulle vise seg å være verdt forsøket. Bladet er blitt veldig godt mottatt, og har lesere over det ganske land, og ikke forglemme de lesere i Junaiten som er etterkommere etter utvandrede ålbygger og haltdøli. Til de første numrene var det en del vanskeligheter med å få folk til å skrive og tegne. Men dette har bedret seg etterhvert, slik at redaksjonen nå har god tilgang på stoff, og illustratører er det heller ikke vanskelig å skaffe. Og opplaget øker også etterhvert.

Tanken og planen har hele tiden vært å gi ut et hefte med hovedsaklig kulturhistorisk stoff, og i første rekke fra Ålen og Haltdalen.

Nå kan vel dette bli noe ensformig i lengden, dette har da også opptatt redaksjonen en god del. En kunne godt tenke seg en og annen novelle eller fortelling i tillegg til alt kulturstoffet.

Derfor oppfordrer vi dere som har en liten dikterisk åre inne i seg til å sette igang med dette. Vi i redaksjonen tar imot alt med takk. Så vil vi takke alle våre bidragsytere, såvel skribenter som illustratører for hjelpen.

Vi håper at også dette heftet vil falle i smak hos dere lesere, samtidig som vi nyter høvet til å ønske alle en god jul og et godt nyttår.

Red.

50 år siden en åndshøvding i Ålen gikk bort

Av Gudbrand Grøt

9. februar i år var det 50 år siden en av Ålens største kulturpersonligheter, Anders J. Reitan, døde vel 80 år gammel. Han var levende opptatt av heimbygda si, og fikk som lærer all sin arbeidstid her. Ved siden av lærergjerningen var han mye benyttet i det kommunale liv. Men det største monumentet for ettertida han reiste seg var Aalen-boka. Dette hans livsverk utkom i 1936, fem år før hans bortgang.

Som 18-åring begynte han på Vonheim folkehøgskole. Deretter fulgte Klæbu seminar hvorfra han tok lærereksamen våren 1881. I 7 år vikarierte han som lærer ved Engan skole, mens hans far Jon Jørgensen Reitan var på Stortinget. Og da faren sa opp stillingen ble Anders tilsatt ved den skolen hvor han selv hadde vært elev. Han skjøttet lærergjerninga ved Engan skole til han i 1927 gikk av.

I en årrekke var han med i herredsstyret og han var ordfører. I nærmere 50 år var han tillitsmann i Aalen Sparebank og svært lang tjenestetid hadde han også som formann i styret for Aalen øvre forbruksforening. Han var også den som sambygdingene gikk til i all slags private affærer når det gjaldt å få hjelp, og hans arbeid for andre kjennetegnet Anders J. Reitan. Livsverket ble da allikevel Ålen-boka. Han drev et enormt samlearbeid til boka i tillegg til alle de verv han hadde og lærergjerningen. I 1918 fikk han ett års permisjon til arkivstudier, men for øvrig gikk arbeidet med boka i tillegg til alt annet. Boka ble da den utkom betegnet som en av de beste og mest uttømmende av norsk bygdebeskrivelser.

I 1937 ble han tildelt Kongens fortjenestemedalje i gull.

Anders J. Reitan ble begravet lørdag 22. februar 1941 under en storstilt sørgehøytid. Det var mange taler og kranspåleggelser både i heimen og i kirka. Om lag 30 hester var med i følget.

Johan Falkberget holdt en gripende minnetale. Han hadde også en større artikkel i Fjell-Ljom med minneord. Her skrev han bl.a.: «Som ung kom Reitan inn under en mektig åndskamp, først og fremst under farens og farbrorens innflytelse, senere på Vonheim folkehøgskole og Klæbu seminar, og han fikk sterke innslag i sitt livssyn fra



Anders J. Reitan

menn som Christopher Bruun og Ole Vig», sa Falkberget. Det må da her innskytes at farbroren var dikteren Anders Jørgensen Reitan.

«Anders J. Reitan vokste opp i ei stor tid, ei vårtid i landet vårt, da opplysningens og frihetens varder ble tent fra fjell til fjell. Han så mange faner bli heist og var sjøl med og heiste faner i frihetens, sjølstendighetens og folkeopplysningens navn», sa Falkberget videre.

«Aalens historie er en av de beste bygdebøkene i landet. Å levendegjøre og bevare fedrenes historie er en stor oppgave, for det er på den vi skal leve i motgangens og trengselens tider. Nettopp nå (1940) trenger vi å slå historien opp og lese om alt hva fedrene har kjempet, mødrene har grett. Vi må håpe at det lager seg slik at vi kan føye til: Det har den Herre stille lempet, så vi vant vår rett. I dag kan det være vanskelig for alle å vurdere Reitans historieskriving høgt nok, men den vil vokse i slektene, Fedrelandet var hans sinn og fedrelandets historie hans hjerte», sa Johan Falkberget i sin minnetale.

PROLOG

*ved minnekvelden for Anders Bjørgaard
ved hans hundreårsdag 23/3 - 1991*

Å vørrå kunstnar ska vørrå stridt.
Han må kunne lætt tankan få vørrå vidt.
Det å ha evnen te å kunne sjå,
e det slett itj alle førunt å få,
og e tru det og må vørrå nå søm kan rønne på.

Når vinterstormen tute
og ule kring nåvan,
når det e strivoli nok å vørrå ute
og vørrå ætte vegøm snåvan,
da kan det hende at kunstnaren må ut og hente inspirasjon
te viar ærbe og produksjon.

Og attåt di, den søm ærbee med nå søm ska synes,
den føle fill og at det han ser,
med kvar en trevl ska utatt tynes.
Fe 'n itj det frematt slik det før det indre øge står,
da e det bære å te att — sjøl øm det ska tå år.

Den søm vet at live' kan vørrå stridt,
men søm og ha sitt at det kan vørrå blidt —
Den søm på hardtak ha fått kreftan prøve,
vet og: På det *lettast*' trøng 'n og å øve.
Den søm ha sletti før å kømmå frem,
vet visst å sett pris på i dør på klem,
Den søm i kvart gjennøm live' ha rønt,
og søm gjennøm si livsferd ha skjønt
at livet, det e boe smil og tåra,
— det kjem 'n itj unda når 'n fe med se åra —
den står sterkt når 'n ska syne oss andre
at de e myy å glee se over langs den sti me ska vandre.

Den gode kunst kan vørrå se mangt.
Den syne oss livet — boe på rett og rangt.
Den gode kunstnar, tru e, e den søm kan spree
åt alle oss andre *erkjennelsens* glee
Det e den søm kan syne oss tå oss sjølve i flik
og få oss te å tenkje: Nei, 'n *der*, *den* e da e og lik!
Da kan det sakk vørrå, me fe grunn te å skraichle:
Nei, sjå før en tull — kerr han fer og vaichle!
Og før me retteli vet tå orda,
kan sanninga liggi oss oppsliin på borda:
De slett itj må me ti'n *skvaichle*!



Se ha me her i sjølsvår trakt
hadd en kunstnar sòm førsto
å lætt sin kunst få den lokale drakt.
Med blyant og pensel og med kniv atti slira
synte 'n-oss live' ser me boe gret og me flira:

— En bekk sòm sprett ti vårkåte kast
ser vassblank gråvie nikke og spør: «Ha du hast?»
— En kvellsblå fjellsjø der en båt ligg og vente
og i angelstong atti førtæl at nå'n i natt ska storfesken hente.
— En høstfager floe der myrulla vinke
og minne oss øm at sommårens kraft no før ølvøl minke.
— I vindvridd fjellbjørk gnøke ti vinterstorma:
«Halda dokk inne, det e bere attme omna!»

— Og følke: I ungjente fager sitt og vente på guten:
Kjem 'n tru, hell te 'n kuten?
Myrenggubben snarsint og sidrompa stavre på bua,
frøn før at pengan e myy snarar hell *han* e i snua.
Skomakar'n plundre — og segt e lere',
Plassbakk — kall'n stikk i godlag skjegge' uti vere';
tronge tia kue itj *derres* tru på det bere.
Bartan peke spisst te himmels på a Jens
enda han på adelin rikdom e alldeles lens.
Og a Sørine — sòm stadig ha håp øm den evige vår,
må sòm andre finne se ti boe skrokka og gråe hår.
Men 'n Tore, han plages med hjarteverk,
før de vet: Sjarm, det e itj *den* sia hass sòm e sterk,
og i messmotets stund han stønne:
«Kvinnfølk, det e da nå Satans te herk!»
A Geline og a Gurine, sòm e se opptiin tå syndara
og kven sòm ska hå onge,
døm glømme at den støste synda titt e
itte å kunne holde tann før tonge.

Alle di heran — og flere med,
e det femmundt følk sòm ha kømmi innpå gølvø?
Å nei, skull e mene, det må mere te:
Døm ha fill alle i rem tå oss *sjølv*!

Men enno e det myy mere å anse
hvis me bære bruke øga og ser og sanse:
«Tegnar'n» synte oss kelles følk før *ha* levd.
Me kan sjå døm slite, me forstå døm ha strevd.
Men han syne oss og, døm hadde sans før å låvvå,
og itte bære opp før å knoge og legg se att og såvvå.

Når kunstnaren slik kan livet og naturen tolke,
kan me med a Falkberget sei: «'N Anders skapte kunst for folket!»

Reitan, mars 1991
Anders J. Reitan

Høsten 1934 hadde en Trondheimsavis (sannsynligvis Nidaros) en artikkel med tittel: En nybrottsmann fra Ålen. Skribenten brukte psevdonymet «Dreis» uten at det har vært mulig å få greie på det egentlige navnet.

Artikkelen handler om 'n Bess og a' Besta Håggån og er skrevet på en enkel og ukunstlet måte der hvert ord er nødvendig for helheten. Det ville derfor være nesten heligbrøde å kun gjengi bruddstykker; derfor hele artikkelen.

En nybrottsmann fra Ålen

Per Findland som slo sig ned i en steinrøis
Og laget gård med 6 naut og hest av den

I disse håpløshetens tider, hvor mismot og svart-syn møter en overalt, gjør det virkelig godt å treffe på en som tross sine år er full av optimisme og tro.

Det er gamle Peder Findland og konen hans Johanne også for den saks skyld. De er gamle nu, Per er 71 og konen 72. Og utslitte. Men så har de også et arbeidsfylt liv bak sig. Hun som dyktig husmor og han som jorddyrker og håndverker. Arbeidet deres har båret frukter. Det må en sanne når en kommer til det vakre bruket deres Trøa som ligger like ned for Ålen stasjon. En del bakket er jo jorden der. Men en bakke mere og mindre har jo lite å si for den som har kjærlighet til jorda og jordbruket. Og Per må sikkert ha hatt både kjærlighet til jorda og tro på dens muligheter da han og konen slo sig ned på Trøa i 1891. For det så ikke godt ut der.

STEIN BÅDE OVER OG UNDER JORDA

Som navnet Trøa sier, så var det rett og slett ei trø der, et inngjerdet stykke utmark der bønderne omkring slapp kalvene sine. Av hus var det ikke



Peder Ingebrigtsen Findland (1863-1952) og Johanna Klausdatter født Grønli (1862-1945).

annet enn et grishus og så et tak på stolper for kalvene når det regnet. Og stein var det i jorda så det forslo. Samme hvor Per stakk med spett eller hugg med hakke, så small det hardt. Skog, løvskog, var det naturligvis utover Trøa med tilsvarende røtter. Attpåtil var det ikke fritt for at det var litt myrlendt og vått somme steder. Dessuten var det ikke bare den steinen som lå i jorda Per hadde å slåss med. For bønderne omkring, som eide Trøa før, hadde brukt å velte av sin egen dyrkingsstein der og det i tusenvis av lass. Per måtte ta igjen den steinen, og han kunde med full grunn si at de hadde «lagt sten til byrden» hans, en byrde som var tung nok før. Dersom en bureisingskommisjon hadde kommet til Trøa på befaring, vilde den nok ikke ha funnet stedet særlig gunstig for bureising. Men Per var ingen bureisingskommisjon; han var bare en jordløs mann som vilde skaffe sig hus og heim.

KJØPTE ALT TIL HUSENE

Først og fremst gjaldt det nu hus. Ikke engang Per kunde bo i et grisehus. Skog hadde han ikke kjøpt med Trøa. Så han var nødt til å kjøpe hver pinne til husene. Og overvettes meget skog er det ikke i Ålen og tømmer er kostbar vare. Han måtte kjøpe tømmer i Nerskogen, de kaller. Derfra er det lang kjøring til Trøa. De kunde ikke gjøre mer enn en vending for dagen. Men nærmere var det ikke skikkelig byggevirke å skaffe i den skogfattige bygda. Og det skulde meget til. Per vilde bygge ordentlig med engang og hugge en hel masse. Det blev over 100 lass ialt. Konen, Johanna, var ivei og så den veldige tømmerlunen og trodde at de umulig kunde få alt dette frem tidsnok. Det var på vårparten. Men Per mente som ofte ellers at det blev vel en råd med det. Og det blev det. Folk var hjelpsomme den tiden. Naboene laget til «dona» og kjørte det de greidde. På kort tid lå tømmeret på tomten så Per fikk begynne byggingen.

TRODDE HAN MÅTTE LEIE KYR TIL FJØSET

Og byggmester var Per selv god nok. Husbygging har han drevet fra han var 18 år og helt til det aller siste. Han drev sig og arbeidet næsten både dag og natt i den lyse sommertiden og hang i «bare verre», som ålbyggene sier. Like før jul, den 12. desember samme året, kunde de flytte inn. Husene var store. Selv Per syntes han hadde tatt til noko — og vel så det. Han sa på sin lune måte: «Vi blir vel nødt til å leie kyr til dette store fjøset!» Men da jeg var der i år, var det så fullt av dyr i fjøset at en måtte gå efter fjøsrennen for i det hele tatt å komme inn i fjøset! Hest blev det vel aldri der på gården, mente han. Men han laget nu et stallrum — for sikkerhets skyld. Det er blitt bruk for det også.

«BONDENS LILLE KRIG»**— MOT METERTYKKE STEINLAG**

Ferdig med husene var det å ta fatt med jorda. Det var ikke bare å grøfte og så sette plogen i jorda. Nei, det var masser av kupulstein å få vekk først. Når somme av de verste stykkene var brutt opp, var det hele dekket med et steinlag, som kunde være opptil en meter tykt! Og det blev tusenvis av lass å kjøre bort. Smått gikk det under så vanskelige forhold, særlig de første årene. Per skulde jo leve og måtte drive med alt slags arbeid ved siden av gårdsbruket. Derfor blev det aldri brutt op noe stort stykke i gangen. Somme år kunde det bli brutt op bare et halvt mål. Og et

helt mål eller halvannet var toppen. Det var «bondens lille krig», som Ibsen sier. Allikevel kostet det nok mangen seig stund i all steinen. For jorddyrkingen var bare fritidsarbeid, når Per ikke hadde noe annet fore. Men det har monnet jevnt. Trøa før hest og 6 voksne naut og småfe. Og før dem godt.

HAR KRØTERA INNE EN PAR UKER**LENGER ENN GRANNENE**

For Per har alltid hatt til prinsipp å ha nok for til alle dyrene sine. Den gammeldagse svelteforinga har han ikke noe til overs for. Han har alltid hatt så mye for, at krøtera hans har stått inne en uke eller to efter at grannene har sluppet sine ut! Prima foring gir prima i melkebøttene, mener Per. Og høikjøp om våren er den dårligste forretning en bonde kan drive med. Og all engen hans er tilsådd. Så det er ikke andre grasslag enn timotei og kløver som får lov til å løfte sine kroner mot lyset hos Per. For det er nu de grasslag som gir mest, og de må vernes om. Derfor finnes det ikke sauer på Trøa. For de gnager bare ut den dyrebare grasroten og gir lite igjen for skaden, synes Per. Så Per er en mønstermann i jordbruket på mange vis.

LA BEKKEN I GRØFT

Han har to setervoller. Begge dem har han grøftet og dyrket op, og det vokser godt der. Det gir for — og gjødsel til heimejorda, og det kan komme vel med når den nye jorda skal bringes i hevd. Heime har han også grøftet endel. Noe var litt våtlendt, og så rann det en bekk midt gjennom jordet. Per gikk nu og så sig arg på den bekken noen år. Så tok han resolutt og la hele bekken i grøft! «For den tok bort så mye jord, ser du».

Ennu er det muligheter i Trøa. 30 mål udyrket jord ligger og venter på at den nye slekt skal ta fatt. Og det gjør den sikkert. For barna hans er alle sterke friske folk med både arbeidsvilje og fremtek.

HVORFOR HAR HAN IKKE FÅTT**«NY JORDS» MEDALJE?**

Til arbeidet sitt har han fått nydyrkingsbidrag for endel, men langt fra for alt. Men «Ny jords» medalje har han ikke fått — uvisst av hvilken grunn — for kjempeverket sitt. For det er virkelig et kjempeverk Per har gjort: Begynne med tomme hender og dyrke op 30 mål og skape hus og heim i den steinrøysa som Trøa oprinnelig var med stein både over og under jorda! Og vi kan vans-

kelig forestille oss hvilket jevnt og seigt slit som ligger bak. Så skulde noen fortjene bureisingsmedaljen, måtte det være Per. Det er urett at han ikke har fått denne påskjønnelse, og de rette vedkommende burde gjøre uretten god igjen. Det er tid enda--.

BYGGET HUS FOR HELE ÅLENS BEFOLKNING

Men jordbruket er bare en side av arbeidsmennesket Per Findlands virke. Han har drevet like mye og kanskje mer med alt som fins av trearbeid. Helt fra han blev arbeidsfør og til nu har han holdt på med husbygging. Og mange er de hus han har satt op. Så vidt han kan huske, har han vært med og bygget op 101 gårder med 137 hus tilsammen. Men det er naturligvis enda fler — han kan jo ikke huske på alle. Når en så legger til alle de seterhus bort gjennom alle seterdalene som han har satt op, tror jeg sikkert at hele Ålens befolkning skulde få så noenlunde god plass i de husene han har bygget! Så han har da sannelig ikke fått tid til så lite. Som tømmermann var han rask, dyktig og innsiktsfull og ikke minst pålitelig og samvittighetsfull. Det var ikke noe fusk han

for med. Derfor fikk han et sant ry som husbygger både i Ålen og bygdene omkring. Når noen skulde bygge, var det nu han Per de helst vilde ha. Dersom han var ledig da. Men det var nu ikke bestandig. For som regel hadde han tatt på sig arbeid for lang tid fremover.

ET DISTRIKT PÅ 48 KVADRATMIL

Når han en og annen gang drev med annet arbeid, kunde det hende at han blev bentfrem «kalt» til tømring: Omkring århundreskiftet arbeidet han på Kongens gruve på Røros. Han fikk kr 1.25 pr. dag, og det var regnet for storbetaling den tid. Men så kom overstigeren dengang, Gullichsen, på at han skulde ha sig et hus. Og da syntes han at han hadde mere bruk for Per til det enn til gruvearbeidet. Per blev derfor flyttet til gruen og tilbake til sitt rette «element»: husbyggingen. Og Per likte sig sikkert mye bedre med det. Dessuten fikk han næsten dobbelt så høi betaling som på gruen! Foruten Gullichsens hus har han bygget endel andre store bygninger. Ungdomslokalet i Hitterdalen, direktør Langes hus i Ålen, gårdene Løberg og Nessgård og Killingdal taubanestasjon. Men det største og penes-



Findland (Håggån), hvor Per og Johanna flyttet inn den 12. desember 1891 — et hundreårsminne!

te av husene hans er nok Ramlo gård i Holtålen. Alle som har reist efter Gauldalsveien har sikkert lagt merke til den store treetasjes hovedbygningen der, som er et av de vakreste en kan se på den gamle trønderstilen. Per har hatt et stort distrikt. Han har bygget på og omkring Røros, Ålen, Holtålen, Hessdalen, Tyvold, Killingdal og dessuten bort gjennom alle seterdaler helt til Riasten. Det blir 8 mil i lengden og 6 i bredden! Så Per har faret over mye i sine dager.

DA STILLASET FALT

«Du har vel hatt endel arbeidsuhell, du som har bygget så meget?» spør jeg. «Ånei», sier Per. «Jeg har hugget mig engang i foten. Det er alt jeg har gjort mig av skade under tømring. Men engang så det nifst ut. Jeg holdt på med siste kvervet på en høi husvegg. Da ramlet stillaset sammen. Men jeg fikk slått venstre hånden i veggkanten og hang efter den». «Men hvorfor brukte du ikke den høire?» spør jeg. «Nei, nu spør du riktig dumt og», sier Per. «Du kan da skjønne at jeg hadde bilen i den og det en som var nyslipt også. Det var ikke noe plankebygging den tid jeg drev som verst. Nei, det var å stå dagen lang og tilje til stokkene til de blev som de skulde være. Og da var det ikke så fort gjort å sette op et hus som det er nutildags -».

Forøvrig har Per hatt en to-tre benbrudd de siste årene. «En begynner å bli gammel og skjør i bena, ser du». Ifjor sommer holdt han på og la fjøsgulv. Så skulde han flytte på en sten, men taket glapp og så slo han armen av på en planke. Men *det* tok nu ikke verre på ham enn at han holdt på og puslet og arbeidet litt. Først på vinteren, mens han ennå hadde armen i bind, kjørte han melk på meieriet en dag. Og sannelig sprang hesten ut for ham så han drev mot en stolpe og slo av den andre armen også. Da blev han næsten nødt til å holde op med arbeidet! Men det var nok langsomt for Per å gå og slenge. Han har ikke vært vant til det. Siden har han falt på isen og fått hoften av ledd, og den vil likesom ikke bli igjen. Og gikten er slem. Forresten er det nu ikke rart at kroppen hans ikke vil mer. Det har vært mange tunge tak og mye seigt slit for den også. «Det blir ikke stort med mig nu», sier Per. «Det eneste er at jeg holder på litt på loftet og lager et hjulpar nu og da. Og der er nærmest for å holde sønnen min, Ingebrigt, som også er snekker, med selskap. Så nu er det slutt---.

Men så er han 71 år også.

SKULDE HA SIG EN SLEDE, MEN MÅTTE LAGE TRE

Når Per ikke drev med tømring, var det «å stå på loftet». Arbeidsledig blev ikke Per sålenge det var trematerialer å få tak i. Det var alltid et og annet å finne på å lage. Per var ikke redd for å gi sig til med noe, fordi om det ikke akkurat var bortbestilt. Og han har alltid blitt av med varene sine. Det har bestandig vært slik gild efterspørsel efter det Per har gjort. Ja, det har til og med hendt at han laget sleder og slikt til sig selv og måtte avstå dem til andre. De gav sig ikke, de måtte ha dem. Engang måtte han endatil lage sig hele tre sleder før han endelig fikk beholde en selv! Han har laget mye kjøreredskap, og har satt dem i full stand også. For han er litt av en smed som har «jarne» så mye både for sig selv og andre. Hjul har han gjort mange av. 20 par for vinteren har vært det minste. Og river, ljàorv, daller og kopper og i det hele tatt all den redskap og det tilbehør av tre, som trenges på bondegårder, har Per laget. En vinter tok han sig til å gjøre ski. Og det i stor stil også. De kjørte bjørkeemnene til ham i lassevis i gangen! Så det blev mangt et skipar som så dagens lys på loftet hans den vinteren. En ting er det Per har hatt likesom monopol på å lage i Ålen. Det er fint utkrotete smørformer til bruk i bryllupper og gjestebud ellers. Dem er det ingen som kan lage så fint som han.

DEN VAKRE HEIMEN HANS

Heime har Per lagt ned mye arbeid. Stuen er panelt og malt både utvendig og innvendig. I verste dyrtiden tømret han på to kverv og la på steintak. Det kostet 1000 kr foruten arbeid. Men så blev stuen pen og koselig å se til også. Inne er det fullt av solide og hyggelige møbler som han selv og eldste sønnen, Ingebrigt, har laget. I det hele er det ikke annet enn murpipen og ovnene på Trøa som ikke er Pers verk. Alt det andre har han gjort selv. Og gjort det vel. Det er slik fred og hygge over denne heimen som i stort og smått er resultatet av Per Findlands arbeidsfylte liv. Kanskje er det ikke mange — blandt dem som regnes for store — som kan peke på større og mere håndgripelige resultater av livsverket sitt enn Per. Arbeidet, det som adler, det som gir lønn i sig selv, det som gir glede og tilfredshet ---. Det er sagt så *mye* vakkert om arbeidet. Men jeg tror ikke det kan sies noe som er vakrere enn bare å vise til det som Per har skapt med sine to tommer hender.

Arbeidet har vært alt for Per. Han har ikke visst

av annet enn arbeid. Jeg spør om han har drevet noe med jakt og fiske. — Ålen er jo kjent for sitt viltrike jaktterreng og sine fiskerike vann. — Men nei, det har han ikke. Han har ikke hatt tid. Alltid har han tatt på sig nok og mer enn nok. Og når han en sjelden gang var ledig, så gikk han bare op på det kjære snekkerloftet sitt — og da var det slutt med arbeidsløsheten hans!

Tilslutt vil jeg nevne en liten ting som jeg synes er betegnende for Per. I Ålen har alle og enhver et «utnavn», et klengenavn. Men Per har ikke fått noe. Han har simpelthen ikke vært såpass i ro, at folk har fått tid til å legge på ham et «utnavn»!

Dreis

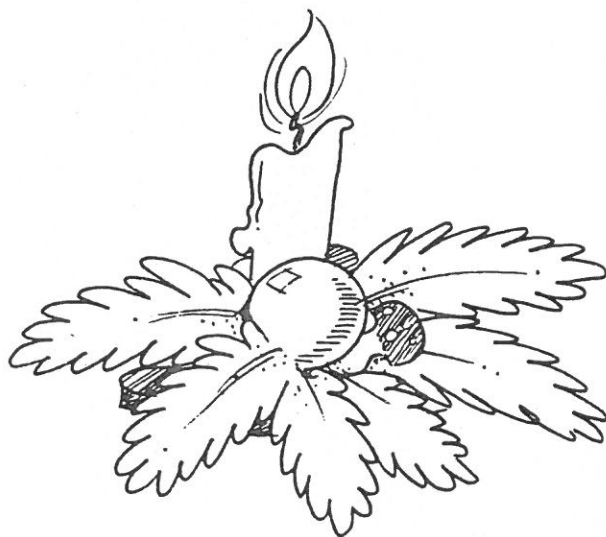
Sjelden er vel uttrykket å starte med to tomme hender vært mere dekkende. Uten de tekniske hjelpemidlene vi i dag tar som en selvfølge, var det et slit for hele familien å rydde og bygge opp et gårdsbruk i en karrig fjellbygd. Det gikk ofte ut over helsa, og Bess fikk da også føle at slitet satte sine merker.

Allerede i 50-årsalderen var gikt og hofteplager så sterke at han måtte bruke to stokker. Tross det fortsatte han arbeidet med samme arbeidslyst, humør og mot. Det gir oss et lite innblikk over dimensjonene i livsverket.

For oss barnebarna var det gildt å besøke Bessa og Bess. Alltid lun og godslig med mye livsvisdom de ville dele med oss.

En verdifull arv å bære.

Jon Bårdstu



Ordet

Av Ole Eidebakk

Et ord, er som et liv
og gjør en mening tilkjenne
som fører din tanke og forglem ikke din lyst.
Rører en lengsel å spre det for andre
det skjærer en dypt i mennesketanke
det uforglemmelige, rotløse ved
i hjerte for hverandre.

Lær og elsk det ord som kommer
kjærlighet gjør livet trygt og glad
spre ditt, varme hjerte favner
ordet svever dypt i tanken for oss alle
der hvor ingen makt kan hviske ut
det gylne ord som brenner.

Elsk din neste du kjenner det selv
det brenner seg fast der intet kan glemmes.
Ordet står som et minne for alle
trenger seg inn, med et glimt i ditt øye,
Ordet har mening, tross motgang og glede.

Det falmende ark, hvor ordet
med sin makt, har talt sin svundne tid.
Ordet fester seg inn i hver en tanke
glemmer aldri sin kjærlige lyst
og drømmer seg inn i alles hjerte
der intet kan glemmes før søvnen har talt.

Ordet gir glede, ordet gir sorg
ordet gjør deg lykkelig og glad.
Ordet gir gjenklang i skrift og i tale.
Kjenner deg selv og fanger hvert ord som blir sagt
gjennom din tanke du husker det alt
lytter og søker å finne det vell
glemmer det aldri av det som blir sagt.

Ordet fanger ens hjerte der inne
rekker å spre ens lys i det fjerne.
Her brenner et lys og slukker sin glød
fra barndom og alder tilende.

Et barndomsminne fra første verdenskrig 1918

Av Margit Krogstad Ramlo

Jeg var bare fem år i 1918 da første verdenskrig raste som verst i Europa. Men jeg husker det godt, fordi vi var nære nabo til den lange og høye trebrua over Drøia. Den var jo Nord-Europas høyeste trebru og et utpreget mål for sabotasje.

Vi hadde jo hverken TV eller radio. Aviser hadde vi, men jeg var for liten til å lese aviser.

Men vi ungene fulgte spent med når de voksne snakka om krigen og muligheten for at Norge skulle bli med i krigen. Vi følte nervøsiteten og redsel for det som kunne skje. Min far var jo baneformann og visiterte brua hver dag, noe som også gjorde at jeg kanskje fulgte mer med i det som ble sagt. Og vi var veldig spente.

Hva må ikke barna i dag føle av redsel når de får alt det grufulle som skjer i verden i dag, inn på TV-skjermen.



□ Nøytralitetsvakt ved Drøia.

Den imponerende jernbanebrua over Drøia var da også et mulig mål i tilfelle krig. Det ble da også utkommandert nøytralitetsvakt ved brua.

De første vaktene var bønder fra bygda som ble utkommandert. De bygde seg ei jordgamme ved søndre ende av brua. Den var godt skjult. Der holdt de til under vaktskifte. Rester av den jordkoja har det vært synlige rester av helt til i senere år.

Etter hvert fikk da bøndene avløsning av militære vakter. Jeg husker godt disse unge guttene. De bodde i den gamle vokterboligen som stod ved Drøia stoppested. Og vi ungene var spente og nysgjerrige på disse guttene som hadde uniform. Vi ble også etter hvert godt kjent med disse ungdommene, og ble jo også litt tryggere etter



□ Nøytralitetsvakt ved Drøia.

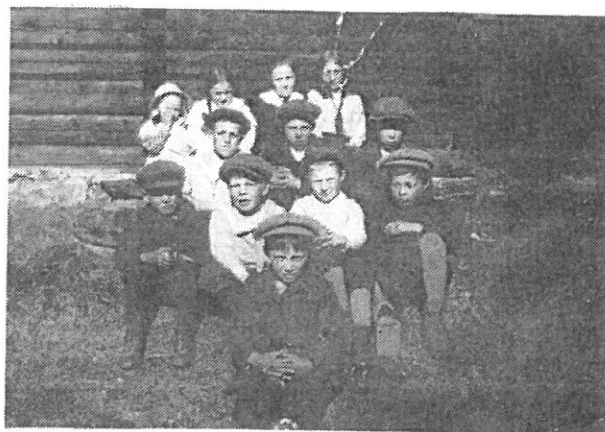
at disse overtok vaktholdet av brua. Det var hyggelige gutter.

Vi forstod vel ikke helt alvoret i hva det betydde om det ble sabotasje mot brua.

Heldigvis ble jo Norge forskåna for den krigen. Den ene av guttene hette Sverre Foss. Vet ikke hvor han kom fra. Det er han som har tatt disse bildene.

Det var jo som kjent krigen i 1918 som fikk fortgang i utbygginga av jernbanen, med skjæringer og fylling av Drøia. Det var ei hektisk anleggsvirksomhet, som skapte arbeid for folk både fra Røros, Ålen og Haltdalen. Det husker jeg også godt. Jeg var da blitt 7 år og skolejente.

Men det er ei anna historie.



□ Barneflokket utenfor Drøia vokterbolig i 1918. Forfatteren med kvitt hatt på hodet. Bildene er tatt av Sverre Foss.

Opp Nøra til Kongen på Jensås

Fra Eystein Eggens «Hverdagsepistler» 1932



Jens Jensaas

I sine «Hverdagsepistler» som Eystein Eggen skrev i Fjell-Ljom frå 1932 og utover, kan vi også følge han på turer oppover Nøra til Ålen stasjon. Den nyinnflytta handelsmannen i bygda hadde liten mulighet til transport av varer og lånte trillebåra til grannen Per Hov når han skulle hente ei brødkasse eller anna mindre gods. Trass i sin hverdagslige dont er han romantisk stemt overfor det han møter i den gamle stasjonsvegen. Han siterer et vers av Anders Reitans «Litjebekken» ved synet av «den friske fjellbekken» som renner under det gamle eldhuset i Hallguttu. Navnet på gården gir han assosiasjoner til Falkbergets «Eli Sjursdotter», men han er ellers klar over at gården Hallguttusveen i romanen var et produkt av dikterens fantasi.

Hans egentlige navn var Jens Monsen Jensås

(1864-1942), en kjent skikkelse over hele distriktet for sin handelsvirksomhet, bl.a. som agent for firmaet Gunnar Birkeland i Trondheim. Han far-tet omkring med en liten koffert og tok opp be-stillinger av mange slags varer, og var kjent for originale tale-gaver i sin virksomhet. Han må også ha vært en foregangsmann for turisttrafikken i bygda idet han alt ved århundreskiftet bygde ei turisthytte på Jensåsvollen i Søsosen og drev med transport av turister til fjellet. Ovenfor sin eien-dom Grøten i Jensåsgrenda reiste han ein bauta-stein.

Eystein Eggen skriv følgende om han i nevnte epistel:

Litt ovenfor Hallguttu møter jeg en bautastein reist til minne om det herlige Herrens år 1814.

Forøveren av denne edle bedrift har også latt sitt navn innrisse. Ikke ut fra noen forfengelig tankegang, men helt i pakt med den gamle runes-tenslogikk fra sagatider.

Der stod det f.eks.:

«Geir, sønn av Grim, reiste denne sten.»

Her er det også innehaveren av et eldgammelt slektsnavn som presenterer seg for ettertiden. Og i sagastil kunne det gjerne ha stått:

«Jens, ættling av Jensene på Jensås, kalt Kon-gen, reiste denne sten».

Mannen med denne majestetiske tittel finner jeg ofte som vert midt inne i en kaklende hønse-flokk. Barhodet og bredlemmet i sitt daglige or-nat forretter han denne handling med en offergo-des andakt og med kongelig alvor.

Men på bunnen av den blinkende offerskål ly-ser et par godslige blå øyne, og når han hever sitt hode og ser opp, da blir han kongen med det brede joviale drag, slik som han er framstilt i våre folkeeventyr. Og som en folkets helt i han-del ogandel gjør han også ære på sin tittel.

Prate kan han som en prest, og hans utleggin-ger av dagens tekst er bygget på et bredt funda-ment. Hans preken er støtt en rasjonalistisk tendens. Han holder seg til de reelle verdier og tumler med heroiske tall. En vogn bølgeblikk og hundre tønner cement faller bl.a. inn under hans daglige horisont.

Som ene tilhører blir jeg stående i spørsmåls-tegnets krumninger:

— E de sant?



«Jensaas Sæter» ved Kjølfi-fjellet 7/8 1906. Jens Jensaas og hustru Ingeborg.

Han gjør en fyrstelig gestus.

— E undersel dokk alle!

Etterpå blinker han polisk og har vondt for å holde seg alvorlig.

Dette skjelske utslag av hans kongelige humør fanger min interesse, og selv om han setter litt ekstra kulør på sine skildringer, så legger han dess mere spenning og interesse omkring selve pointet.

På sin truverdige apostelgang som agent har han samlet et betydelig fond av menneskekunn-

skap. Ingen konge med septer og krone kjenner sine undersåtter så godt.

En prektig mannstype med et fra naturens side godt utviklet hode og en frodig vitalitet som altfor mange kronede monarker kunne misunne ham. — Slik fortoner han seg i sitt karrige hverdagsmiljø.

Lutende over et virksomt liv
løser han ennu en knute,
holder seg ung med et enkelt motiv:
dette å berge sin skute.



Advent

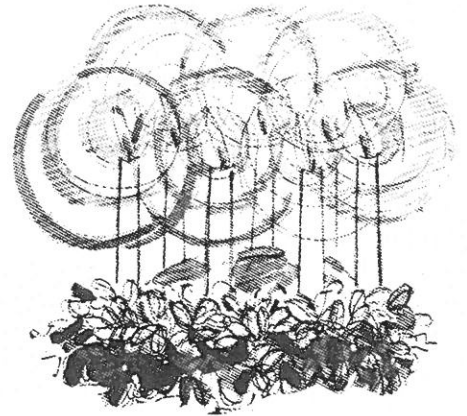
Av Eivinn Graftås

Advent, gir glede, lys og varme,
med von og forventning, om ei ny og betre tid.
Ei ny tid, med fred og vennskap for alle jordas folk.

Vi gler oss ved Advent, vi går mot sol og varme.
Alt liv få ny kraft.
I vinterlandet har menneske tanker og drømmer,
om sommarsola, og blomstene farge prakt.

Advent, Solkvarv, og julehelg, varmen freden og lyset,
det er vårt vern, i mørketida og kalden.
Menneske i vinterland, treng kjærleik og varme.
Det er glea og lyset si tid, og du skal ikkje fryse.

Mørketida og Advent, sola snur i forventningens tid.
Advent, sjå dei glittrande stjerner og snøkrystaller.
Dei er vinterlandets blomster.
Og dei gir oss sin glede i vinterdagars hårde strid.



Vintersolskverv

Av Eivinn Graftås

Mørketid og solkvarv, menneske i vinterland, sola snur
i forventningens tid.

Sjå, vinterlandet kor vakkert det er,
med sitt kvite teppe.

Solkvarv, sjå, dei glittrande stjerner og snøkrystaller,
dei er vinterlandets blomster.

Som gir oss sin glede, i dagens hårde strid.

Solkvarv, gir oss glede og von.

Sola, kjem att, med sitt lys og varme.

Mørket, kalden og snøen, skal om ei tid miste si makt.

Menneske i vinterland, har tankar og drømmar,
om ein ny vår.

Som vil gi nytt livsmot og kraft.

Vi gler oss ved solkvarv, no går vi mot sol og varme.

Alt liv får ny kraft.

Menneske i eit vinterland, har lengta og drømt,
om sommarsola, og blomsters fargeprakt.

Solkvarv, la tankane gledes ved det.

Vårvintersola vil om ei tid, varme og lyse.

Dagane går mot høgtid og fest.

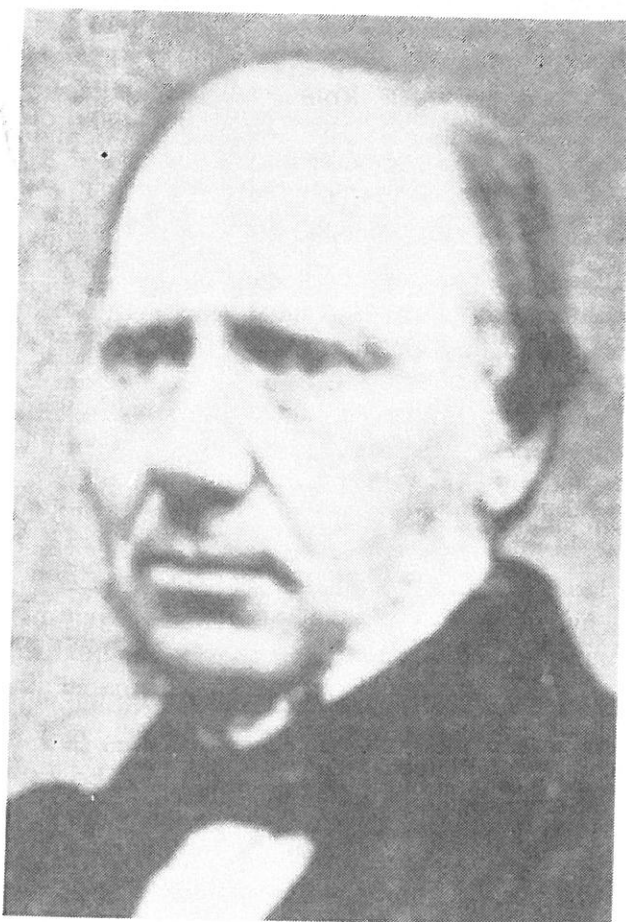
Lat barnet i krybba, glede våre hjarte mest.

Solkvarv og julehelg, varmen, freden og lyset
er vernet vårt, i mørketida og kalden.

Menneske i vinterlandet, treng kjærleik og varme.
I glea og lyset si tid, skal du ikkje fryse.

«Det var engang»

Av Martin Åsvold



Carl Aas

Ja, slik begynner vel de fleste fortellinger. Likeså denne jeg vil skrive om. Det kan vel være mange spennende mennesker du møter i livet, noen som du beundrer mer enn andre.

En slik en som jeg ikke har møtt, men som jeg har lest mye om og beundrer, er en hyttskriver ved Eidet hytte. Ja, han heter Carl Edvard Aas som var født på Røros 5. november 1816. Faren hans var overbyggmester, senere proviantskriver Johannes Aas og mora hette Johanne Hedenberg fra Falun. Skolegangen var det vel så som så med dengang, men han fikk da med seg bergeksamen som de andre brørne.

Han startet som kontorbetjent på Røros, hytt-

skriver ved Eidet hytte 1840-71. Var i ca. 20 år forliksskommisær og herredsordfører i Holtålen og Ålen. Medlem av Stortinget som 4. representant fra Søndre Trondhjems amt 1859-60, og som 2. representant 1862-63 og overord. Storting 1864. Valgt fra samme amt som 2. suppleant 1851 og 1854 og som 1. 1857. Var i 1859-60 og 1862-63 medlem av næringskomite nr. 1 og i 1864 i komiteen om senking av Øieren.

I hans fravær ved Eidet var det Knut A. Hauan som vikarierte.

Ja, en kunne nok komme langt før i tiden selv om oppveksten og skolegangen ikke var som i dag, bare en hadde viljen og evner.

Carl Edvard vart gift med Elisabeth Skancke f. 18/6 1817, datter av hyttskriveren ved Drevsjø. Hennes far hette Fredrik Skancke og mora hette Ragnhild Tronds. Bustad.

Carl og Elisabeth hadde fire døtre sammen. Disse hadde to meget fine navn hver: 1. Charlotte Nikoline, 2. Elisabeth Katarina, 3. Vilhelmine Birgitte, 4. Karoline Augusta.

Skrivargården på Drevsjø, som Elisabeth kom fra, var det verket som bygde for hyttskriveren.

Det sies at det var stallplass for over 20 hester på gården for verket trengte mye transport, blant annet fra fløtningen i Sverige.

At Carl Edvard hadde en travel tid, må være sikkert, for bare ved Eidet hytte den første bergmåned 1860, var det ansatt 71 arbeidere.

Hans lønn var 25 spesidaler — kr 80,- pr. mnd., i tillegg kom ansvaret for malm-kull-transport og diverse ekstra arbeidere.

Elisabeth Skanckes søsterdatter Juditta kom som tjenestepike til Eidet og vart senere gift med Johannes Berget.

Carl Edvard solgte Elitrøen ved Eidet til Knut A. Hauan for 300 spesidaler 30/9 1872. Han flyttet med familien til gården Storneset i Singsås som verket eide. Den gamle slekten på gården måtte vike plassen for en av funksjonærene fra verket.

På Storneset døde Carl Edvard bare 59 år og enken drev gården med leid hjelp noen år.

Ja, slik var historia om hyttskriveren og stortingsmannen Carl E. Aas, som levde et forholdsvis kort, men travelt liv, Og som etterlater oss andre et tegn på at det måtte være en klok mann etter datidens skolegang.

Syd-Varanger, desember 1957

Dette diktet fant jeg i en gammel koffert i fjor sommer. Familien min bodde i Ålen den gangen i 1957. Jeg var reisende for et firma som produserte boreutstyr og arbeidet på gruver og anlegg over hele Skandinavia og vel så det. Dette var i vannkraftutbyggingens barndom i Nord-Norge. Ofte ble brakkene varmet opp med kull, koks og ved. I den tiden gikk ruteflyene bare til Bardufoss.

Tromsøbrua var ennå ikke ferdig, kanskje ikke påbegynt. Det gikk mange anleggsfolk fra Ålen og Haltdalen og andre plasser, langt borte fra heim og familie og ventet på juleferie, sommerferie eller påskeferie. Jeg tenker på juleheftet: «Oppunder fjellbandet».

15/9-91

Konrad Megård, Haltdalen

Kjære kone og barn

Her er det vinter, mørkt og kaldt.
Den djupe snøen dekker alt
og dag og natt går hand i hand
i vinterstorm og nordlysbrann.

Men jeg har mat og klær og ved
og lampelys så jeg kan se
å skrive til deg, kjære venn
så jeg kan vente svar igjen.

Takk skal du ha for brev som kom.
Det gjør meg godt å lese om
at våre friske døtre små
kan være med deg ut å gå.

At de kan trekke luften ren
og ta en tripp på sine ben.
Men som du også kan forstå
at også de jeg tenker på.

Jeg tenker på deg dag og natt
og minnes siste kveld, du satt
i sofaen og nøsta garn
til vinterklær for våre barn.

Du var så bli, så lett og gla
og jeg forsto deg da du sa
at best av alt på denne jord:
Av egne barn å bli kalt mor.

Du er den beste mor jeg vet
så full av liv og vennlighet.
Du ofrer deg for barn og mann,
ditt arbeid er ditt lykkeland.

I dag jeg brevet fra deg fikk
og etter god og gammel skikk
i ensomhet jeg sitter her
og svarer på ditt siste brev.

Om reisen har jeg det å si
at atter jeg som fuglen fri
med Sverre Viking dro avsted.
Jo, han er fin å reise med.

Fra Trondheim dro jeg klokken ni.
På Værnes, presis klokken ti
da lettet Sverre Viking opp
sin elegante fuglekropp.

Han løftet meg mot himlen blå.
I fugleperspektiv jeg så
fra grensen til den lange strand
det vakre Midnattsolens land.

Jeg satt så trygt i ro og mak
og seilte over tåkeflak.
Men før jeg nådde Bodø by
var landet dekket av ei sky.

Med ett det synte seg en sprekk
litt foran venstre vingedekk.
Et hull i tåka var å se
og Sverre Viking dukket ned.

Så heldig da at tåka var
så elskverdig og grei og snar
å åpne seg for rutefly
som ville ned til Bodø by.

Og Sverre Viking atter fór
høyt over skyene mot nord.
Til Bardufoss flystasjon jeg kom
der Viking skulle vende om.

Fra Bardufoss jeg reiste med
en buss til Tromsø fergested.
Det varte blott en liten stund
med ferga over Tromsøsund.

Min ferd gikk videre mot nord
med hurtigruta Midnattsol.
Til billettkontoret jeg gikk
og førsteplassugar jeg fikk.

Jeg satt på dekk så stolt en kar
og sugde på en lang sigar.
Men stoltheten den fant sin død
da skipet kom i åpen sjø.

Fra Barentshavet, ifra nord
slo bølgetoppene ombord.
Jeg ble så sjuk, det føltes som
om magen opp i halsen kom.

Omsider jeg i køya lå
så hjelpeløs og askegrå
med ønsker i min sjuke kropp
at stormen måtte holde opp.

Mitt ønske var å si adjø
til ruteskip og opprørt sjø,
og at jeg heller kunne fly
med Sverre Viking bak ei sky.

Jeg lå og tenkte med meg selv:
Om havet var en stille elv,
for landkrabber blir litt på tok
når Barentshavet er i kok.

Men så en dag lå sjøen blank.
Jeg stod ved rekka, frisk og rank
og speidet etter Kirkenes
som lå der foran meg et steds.

Nå er jeg innved Bjørnevann
på brakkerom og enslig mann.
Og som jeg sa: her er så kaldt
og snøen dekker nesten alt.

Er veldig gla jeg har en kjær
og trofast venn som sender klær,
for jamen kan det være vind
som trenger helt til margen inn.

Visst kom det klær, og det var bra.
De er så varm og god å ha
når jeg i snø og kulde står.
og demonstrerer minebor.

Her har det vært så surt og kaldt
helt siden siste snø som falt.
Men verst av alt er regn og sludd,
for gruva her har åpne brudd.

Du vet jeg fikk en bedre jobb
men jeg er ikke blitt en snobb.
Jeg vasser rundt i skitt og støv
og går blant slusk og prater tøv.

Mitt arbeid har det ene mål
og prøve ut vårt borestål
som brukes til å bore hull
i stein og kis, i malm og kull.

Og arbeidet går tålig bra.
Jeg hørte nemlig sjefen sa
at han, og andre herrer vil
ansette en ålbygg til.

Nå er jeg lei av alt det her,
av prat om bor, om stang og skjær.
Nå er jeg lei av snø og sludd
og drønnene av mineskudd.

Om det var sommertid igjen
og atter kunne treffe dem
som i mitt hjerte står meg nær,
istedet for å være her.

Få kose meg med våre barn,
gå fisketur med stang og garn.
det er så kost ved Ålens fjell
en varm og vakker sommerkveld.

Et lite skjul, et brakkerom,
en koslig varme fra en ovn.
Men utenfor står tåka stinn
og frostrøyk driv fra fjorden inn.

Det gjør meg vondt å gi beskjed:
I jula blir jeg her et sted.
En helsing sendes fra mitt skjul
med Polarstjernen heim til jul.

Har hørt at hurtigruta kom.
I morgen skal den vende om
så denne helsing fra meg selv
vil kanskje nå deg julekveld.

En julekveld på brakkerom.
Nok plass, nok tid å drømme om
å feire jul, med juletre
og to små døtre på mitt kne.

Julehelsing fra papsen

Skadet soldat

Av Per H. Kulbotten

Johannes Løkken, f. 1909, var rekrutt på Værnes i 1932. Han hadde såkalt «remond», dvs. at han hadde ansvar for hester som var innkøpt nytt, og som skulle opptrenes til tjeneste i forsvaret.

Tjenestetiden til Johannes var nesten slutt da følgende hendte:

En morgen sist i juni var Johannes oppe tidlig som vanlig: Kl. var ca 7.00 da han var ute i stallen for å ordne med hestene. En av de var meget «skyr», og da han kom ut med den kom det plutselig et fly over plassen. Hesten ble meget redd og gikk opp på bakbena. Johannes gikk inn på den for å få den ned. Hesten slo med forbena og traff Johannes i brystet og den venstre foten fikk et hardt spark så den ble knust i leggen.

Han var alene ute på plassen og ble derfor liggende uten hjelp. Han ropte på hjelp noen ganger, uten resultat. Han som stod vakt et stykke unna, sa etterpå at han hadde klar beskjed om å ikke forlate vaktposten samme hva som hendte. Det tok en time før en sivilist kom kjørende forbi på utsiden av gjerdet. Denne fikk tak i en sersjant og det kom hjelp. Nå så alt ut til å ordne seg. Mannskapet la foten i skinne og det ble rekvirert «sykebil». Bilen som kom var en gammel lastebil, og en ung rekrutt fikk beskjed om å kjøre pasienten til Stjørdal st. for videre sending til Trondheim.

Da de kom til Stjørdal var toget nettopp gått, men det ble ringt til Hell om at de måtte vente på syketransporten. På Hell ble Johannes satt inn på en vanlig godsvogn. Der var det fullt av alle slags gods, bl.a. pakker, kasser, spann, mjølsekker ol. Ved å stue sammen disse varene ble det såvidt plass til sykekurven.

Døren ble lukket og toget gikk til Trondheim.

Vogna ble satt på et sidespor og der ble den stående. Han prøvde å rope, men ingen hørte ham. Han nådde bort til en dør som han ramlet i, men også det uten resultat. Foten var vond i førstningen, men etter hvert dovnnet den bort så den var ikke så aller verst, men sulten og tørst det ble han.

Da kl. var 10.00 om kvelden kom det endelig en jerbanemann som skulle laste av vogna. Da han åpnet døra ble han nokså forferdet, men Johannes sa han var glad for at det endelig kom folk så han fikk hjelp. Mannen sa at han ikke



Johannes
Løkken

hadde hørt noe om noen syketransport, så han visste ikke hvor han skulle sende pasienten. Imidlertid tok han affære og fikk tak i ambulansebil.

Da denne kom viste deg seg at den nyinnkjøpte bilen var for kort til den sykekurva Johannes lå i, men de tok ham med likevel. De tok og satte den på ende inn i bilen bakfra, men derved gled kroppen ned mot den skadede foten. Selvfølgelig gjorde dette vondt, og for å lette litt på trykket tok han tak i et gelender ved vinduet og hang etter hendene til de kom til daværende Trondheim sykehus.

Der var det ingen som hadde fått noen melding om en skadet soldat, og forresten var ikke dette sykehuset brukt for militært personell. Han ble ganske enkelt avvist som pasient, og ambulansen måtte fortsette til St. Elisabeth sykehus.

Da var kl. blitt ca. 11.00 om kvelden, og Johannes lå ennå i stallklærne.

Personalet la ham i ei seng med rene kvite lake-ner, og da de etter ei stund løftet ham opp derfra, syntes det avtrykket etter «møkkaklærne» på hele kroppen.

Endelig kom Dr. Uhrsland og det ble ordnet med røntgen av foten. Denne ble lagt i strekk, og det ble en kopp vann og litt mat å få..

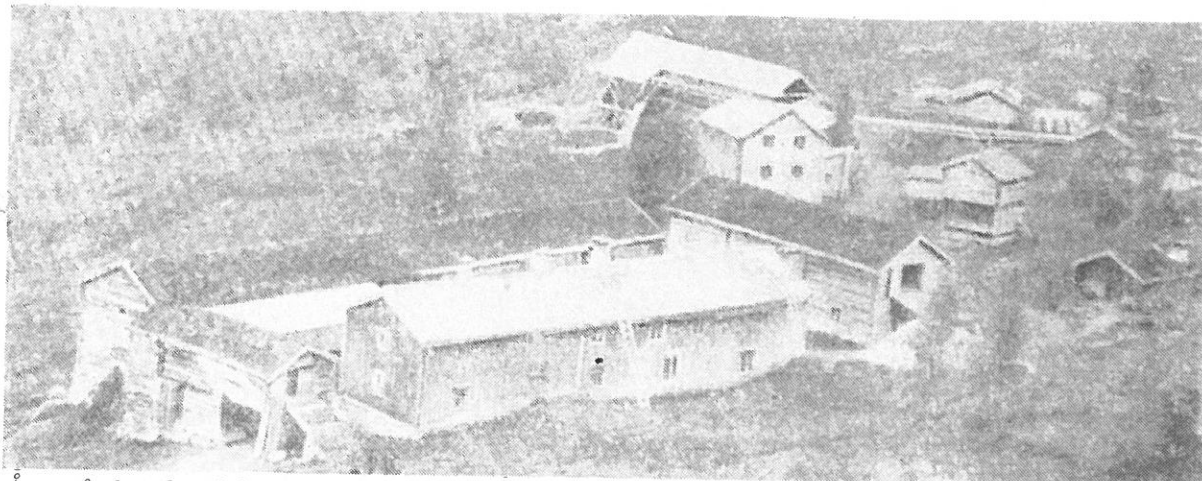
Johanne lå på sykehuset i 3 måneder, men det tok ennå omtrent et år før foten ble god igjen.

P.S.

Jernbanemannen som hadde funnet Johannes kom ofte på besøk til ham, og det viste seg at han hette Arnt Follstad, og at de to var søskenbarn.

Åsmarka!

Av Steinar Folde



Åsengården før delinga.

Formiddagssola lyser blidt på to gårder som ligger på vestsida av Hersja, ja, gårdene riktig gasser seg i sommervarmen. Skogen står drektig og tung som en fyldig ramme rundt de anrike husene. Jeg sto uti Morken og såg over elva, slåttonna var i full gang og det krydde av folk på jordene, syntes nå jeg da.

Jeg var om lag ti år og såg Åsengårdene for første gang, jeg måpte og ble allerede den gang betatt av synet. Åsen og Åsmarka virker visst slik på mange som ser den for første gang og man blir imponert av synet og fornemmer noe helt spesielt. Jeg for min del hadde jo hørt så mye om gården og folka som bodde der og visste at det var stas å få arbeide i de forskjellige onner «uti Åsa», som folk sa, der blir man godt behandla når en sjøl legg gosia te. Som jeg sto der og klemte bærspannen innåt meg, tenkte jeg at det her måtte da forfatteren Trygve Gulbrandsen ha sett, og det gav ham inspirasjon til å skrive boka «Og bakom synger skogene», men jeg visste jo at her heter ikke karene *Dag*, men *Jo*, *Hans* og *Halsten*. Men en forfatter kan jo skrive så mangt, slik fantaserte en guttehjerne som nettopp hadde lest nevnte roman og visste at vi hadde ei bok til av samme karen og når jeg såg gufsen fra Øggdala så tykte jeg at de og stemte med «*Det blåser fra dauingfjell*». Barn har jo så mange rare tanker. Det formelig lukta villmark fra andre sia av Hersja.

Åsen og Åsmarka ligger i Haltdalen, men både ålbygger og haltdalinger har hatt et ærbødig forhold til gårdene og utmarka deres, kall det felles eie om du vil, da uten anspråk på det juridiske.

Gården er gammel, først bodde folket på «Åsplassa» i Svølgja, som jeg senere skal komme tilbake til. Slekta vokste og det ble ryddet og bygd oppi «Åsa».

Åsenfolka har vært, og er fremdeles, et godmodig, men prinsippfast folkeferd. Det har aldri vært noen gnaging på noe vis når dem så frikostig har delt med seg både folkelig og stilt sin utmark til disposisjon på mange vis, kanskje noe dagens *holtålinger* burde tenke på når skrivekløa er som verst. Ja, vi har noe å lære alle og enhver av Åsfolka.

Her var det «Grønbers-Kari» sloss med bjønn om bjøllkua, og dette er ikke noe sagn, det har hendt. Trolig var *Kari*, som bodde på Grønnerberget, budeie i Åsen den gang dette hendte. Kuene kom remjene hematt en ettermiddag, men bjøllkua var ikke med. *Kari*, som viste seg å være ei uredde dame, fant seg en diger rank og dro i vei. Ved «Litjvollmyra» sprang hun seg på kua med en diger bjørn valsende rundt seg. *Kari* fikk tak i kuklaven og slo med ranka. Ho brøla om kapp med bjønn og ku. Til slutt ble det for mye for bamsen av bråk og spetakkel, og han fant vel ut at her var det best å passe seg. Men Bamsen var så sint at han klorte opp ei stor gran som sto der, og grana har stått med synlige merker opp til våre dager. Den er nå hogget ned da den falt for alderdommen.

Men vi vet at på femtitallet sto ei lita jente fra «Åsa», *Dagmar*, som jenta het, og grøssa da hun såg kloremerka som nå var full av kvæ.

Ho knuga blåbærspannet hardt inntil seg og



HA DE DIT DU KOM I FRÅ! GAULA GRØNBERS-KARI Å HYTTA ME RANKA.

tykte det var noe som rørte seg inne i skogen. Det var et lite lam, men huff da.

Som barn har alle i våre trakter hørt om Åsmarka hvor vill og farlig den er. Ja, sånn er det når fortellinger, sagn og fri fantasi får spillerom.

Vi som har hatt den ære å få være med på jakt i Åsmarka vet at stort fredeligere plass på jorden finnes nesten ikke. Når du sitter der på post og har tid til å fundere på livet og skapelsen så tenker du at her har det sannelig gått for seg i tidens morgen, for en natur! Revner, kløfter og skar i alle formasjoner med kjempestor furu og gran. Derimellom myke fine myrer samt lier med klukkende fjellbekker der frosten henger sine sølvstaver når høstjakta lir på, og storhjorten brøler sine hese brunstgaul nedi Øggdala. Og her har storfuglen sitt rike, for et stolt syn når du ser både fem og seks tiurer brase opp på en gang etter en vaggende start. Slike syn er fremdeles ikke uvanlig i Åsmarka.

Når bærseongen starter, ja, da er det mye folk som drar ut i disse marker for å sanke av skogens og fjellets gavmildhet. Her står molta større og finere enn noen annen plass, tyttebær og blåbær nesten over alt og attåt har du susen av storskog og sjoen av elver som gir deg føling av at nå lever du. Så kommer elgjakta som for mange av oss er et stort høydepunkt, ikke for drepingsens skyld, nei, gud bevare, men for en spenning, og for noen opplevelser man får, elg eller ikke.

De fleste kjenner, eller er i slekt med noen som har jakta elg i Åsmarka, og det er mange, så jeg nevner bare noen «legendariske». Martin Aspaas



Vesle-Jenta Grøssa da Ho såg Kloremerka

som fremdeles er i god form, det var «Ranøysgubben», Egil Hofstad, «Marta-Henning», ja det er så mange at storgranen syng om dem ennå.

Vi som i dag har æren av å få være med på jakta i Åsmarka, ja, vi er virkelig privilegert, ikke på grunn av den store jaktkvoten, men her går du og «vasser» gjennom terreng med store elgfall gjennom tidene bakover. Det er jo noe som alle elgjegere vet, at her i Åsmarka har det virkelig vært elgjakt gjennom lange tider. Kommer du uti «Åsen» så ta en titt på *storkaren* som henger utstoppa (hode) utpå verandaen i Åsen søndre, det er kar som har «vaska seg», som det heter.

Vi vet også at her i Åsmarka står elgen hele året og eter seg stor og fet. Når våren kommer sprer den seg utover kommunen, så det er mange som kan takke Åsmarka for at kjøttgryta putrer når jakta er over.

Men «Svarte Rudolf», Åsmarkas storokse, den karen er vanskelig å få has på. I fire-fem år har han jekket oss og andre med, for det er en vidløftig herre som farter over flere vald. En saue-sanker fra Haltdalen gikk seg på han for to år siden. Han var nære og telte fire og tyve tagger. Både vi og andre jaktlag har sett «gubben» flere ganger, men skuddhold, nei.

Torbjørn står en dag på post og speider rundt seg som den erfarne elgjeger han er. Da stivner han til, der står «Svarte Rudolf». Kveldssola gjorde at han såg ut som en mørk bronsestatue. Torbjørn klappet sin kone «Lille» som var med, på skuldra og sa «sjå der». Elgen trakk seg rolig inn i skogen. Holdet var cirka åtte hundre meter, så skudd var ikke å tenke på. Da vi fikk organisert oss var «Svarte Rudolf» over alle blåner. Torbjørn

sa med andakt i stemmen, at bare synet var mye verdt.

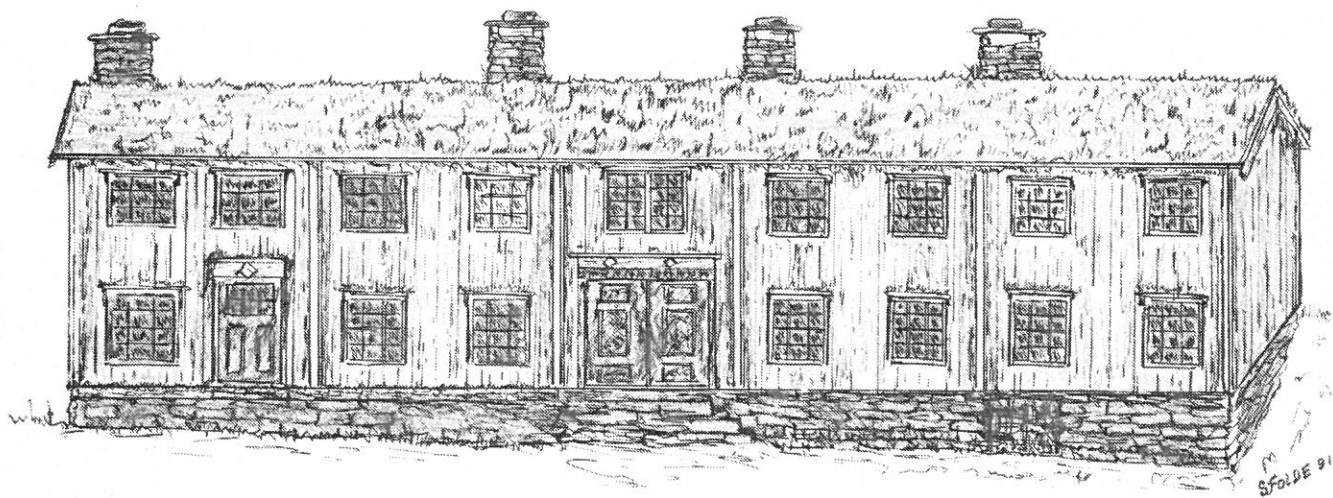
Siden har flere av oss sett storelgen, men på langt hold, som vanlig. Har alle skoger en slik storokse? Nei, «Svarte Rudolf» er helt spesiell, kullsvart og langbent. Jeg såg han bakfra luske inn i skogen med sin svarte manke og grågule bein. Bakfra og på tusen meter såg han ut som disse feite tyske offiserer under krigen som valset rundt i gule bakdeler og skinn ridebukser.

Og nedover Svølgja bruser Gaula på sin vei mot havet, mens Hersja sjoer idet den blir slukt av sin større slektning. Åsplassen ligger stille og mørk som vanlig, den sliter med tungt rykte om at her skjer overnaturlige ting. Mange er de som græssende har øka farten når de har gått forbi. Noen overnattende skogsarbeidere påstår å ha hørt underlige saker. Men folka i Åsen har gått og kommet til alle døgnets tider, men ingen har hørt eller sett noe merkelig, så freden hersker nok på «Åsplassen» som ellers i den sagnomsuste Åsmarka der folk og fe har hatt sitt utkomme i flere hundre år. Og hvem vet, tidene forandres og vi med dem, men kanskje en gang i tiden vil atter buskapen beite og yrende liv befolke Åsen og Åsmarka — *utopi*?

Fakta:

«Åsplassen», trolig bygd år 1659. «Åsen» omnevnt i rettsak (om Ledalen) år 1675. Men man vet at det bodde folk oppi «Åsa» år 1630, og (øffuer Ås) omtrent der det står et sommerfjøs i dag samt (neer Ås) omtrent der gården ligger nå.

Så et sagn: Det påstås at fire jutuler bygde først oppi «Åsa», ikke rart at de «suser i Åsmarka».



BONINGSHUSET UTI ÅSA, FØRST PÅ NITTENHUNDRETALET (FRITT TEGNET)

28 M. LANGT OG 7 M BRED MED 22 ROM

Landpostbud Edvard Halvorsen

Av Ole Kirkbakk

I følge «Ålen» var Edvard fra Kvikne og ca år 1900 bygde han seg en heim ved Trøhaug, tvers over vegen der Anders Moan bygde.

Halvorsen hentet posten ved Stensli st. Om vinteren kjørte han med spisslede. Med postveska hengende over stativet foran på sleden, kjørte han nedover Kulbottenjordet og senere opp Brattbakken og nedover Guttugjelene. Martin Nordgård husker ennå da Halvorsen ca. 1910 kom kjørende og blåste i det skinnende blanke messinghornet idet han nærmet seg tunet på Bendoshaug. Herfra dro han videre oppover Mosletta.

Postveska var av lær og målte ca 60 x 50 cm. Den hadde et stort lokk. Halvorsen hadde eget navnestempel EDV. H. TRØHAUG. Finnes på bevart postkvittering «No. 16 Undertegnede landpostbud har idag modtaget følgende brev til indlevering paa vedkommende postanstalt: Adressat Andrew Holingworth Bestemmelsessted Krania (Kristiania/Oslo) Pengeindhold 10 kr 35 øre.

den 21/7 1904

EDV. H. TRØHAUG»

Under dette var nedenstående reglement påtrykt postanvisningen:

«Landpostbudet er ved besørgelsen af værdi- og rek. forsendelser til vedkommende postanstalt at betragte som afsenderens fuldmægtig, saaledes at postvæsenet først overtager ansvar for forsendelsen fra det øieblik, denne af landpostbudet er indleveret paa postanstalten. — De pengebreve, som landpostbudet modtager, maa altid være under afsenderens egen forsegling.

Juli 1903.

På en postkvittering til Aalen Sparebank står: 1911 18/10 An frimærker Kr 5,00.

Edvard Halvorsen. Postbefordrer.

Blanket no. 75.

Under no. 21 er der dags dato indleveret et brev til Aalen Sparebank

med pengeindhold: Lyngby kroner 10 øre.

Brevet er konvoluteret og forseglet paa anordnet maade.
Indholdet er eftertallet.

Over Læstuvold for postis
Edv. H. Trøhaug

Utenom tjenesten som landpostbud drev Halvorsen med diverse forefallende arbeid. I Aalen Sparebanks arkiv er følgende kvittering bevart:

«15/1 1908 An leverance af Husmose, Kjørsel, Puds af Ovne Kr 3,40 Edvard Halvorsen.»

Leveransen gjaldt utbedring i banklokalet, dvs. i Hov gamle skole av 1861.

Kona til Edvard, Inger (Hersdal) Halvorsen drev med høns i det vesle fjøset som også var stall. Inger hadde dette ordtaket: Musmur e' heft åt hønom».

16
No.

Undertegnede landpostbud har idag modtaget følgende brev til indlevering paa vedkommende postanstalt:

Adressat Andrew Holingworth
Bestemmelsessted Krania
Pengeindhold 10 kr. 35 øre.
Rekommanderet

den 21/7 04

Landpostbudet er ved besørgelsen af værdi- og rek. forsendelser til vedk. postanstalt at betragte som afsenderens fuldmægtig, saaledes at postvæsenet først overtager ansvar for forsendelsen fra det øieblik, denne af landpostbudet er indleveret paa postanstalten. — De pengebreve, som landpostbudet modtager, maa altid være under afsenderens egen forsegling.

Juli 1903.

Det første sangkor i verden på reise

Av Per Åsvold

Først litt historie, siden hva dere vil tro.

For noen tusen år siden var det sjø her i Ålen. Grensen mot nord var Skygardskneppen og syd oppmed Renolen. Grunnlaget sier også det, her ved Eidet var det dyp sandgrunn, Mosletta og Hovsletta var strødd med rund kuppelstein, som det er på botten av innsjøer. Jeg husker oppdyrkinga av jorda oppe på «Slettom». Kuppelsteinrøsene låg over det hele som risengryn på en flat tallerken. Og det var gråkjøe-fisk i alle bekker her ved Eidet. Så en vårdag kom første flommen, det var da Aursunden tok seg nytt leie av vannet, og brøt seg gjennom ved Harborg. Vannet rant gjennom Rugelsjøen og ned Vongravsdalen, grov ut den og ned i Ålensjøen. Før rant vannet fra Aursunden ut fra Molingdalen og ned Killingdalen og Skørru, der har vi Killingdalskirka i elveleiet.

Det her hendte i den tiden da det var huleboere i berghøl og trange skard. Det var en huleboer i et bergskard oppe i Budala, som var født en del tusen år for tile, som hadde gått rundt i det her distriktet. Han hadde navnet på Aursunden som store sjø, og i Ålen som lille sjø. Om han hadde slektninger i Svartberget nordafor Hammerknep-pen, vites ikke. På lillesjøen i Ålen var det en flytende holmeøy, den ble liggende landfast nedafor Svartberget oppe i Vollom, ved at den satt fast i ei uhorvelig stor gran, som hadde blest ut på holmen. Den holmen vart tilholdssted for huleboere og dyr. Dyrene var gressetere alle arter, så nær som reven. Huleboerne hadde plukket gran-skjegg, som de hadde tvinnet i hop, og laget som et ruse-nett. Det dro de rundt holmen og tok fisk med.

Den dagen flommen kom var det mange på holmen. Huleboerkjerring med syv store, og en liten unge, bjørnebinne med årsgammel unge, og en på to år, elgku med kalv, rådyr, rever og fugler. Da brøt en del av sjøen ved Eidet elvefaret, som synes nord for Bakkengården og gjettegryter i elveleiet den dag i dag.

Dragsuget rev holmen fra land. Det gikk så fort at ingen visste det, før de var på seilas nedover Gauldalen. Det ble en seilas som sent ble glemt av de ombordværende. Bulderet og suset fra elven, ungeskrik, dyrelåter, rop om hjelp, hese skrik fra fugler som rømte sine reir, dyr som

skrek sin nød, der elven fosset fram. Da var det huleboeren i Budala, som var født noen tusen år for tile, fikk høre det sangsuset gjennom sønnavind-draget, at han fant fram never, som han hadde løpt av bjørk, og blekket som han hadde kokt av steinmose som var brunt, og en fjør fra en tiur, og skrev ned det han syntes han hørte, som ble den første Gauldalssangen.

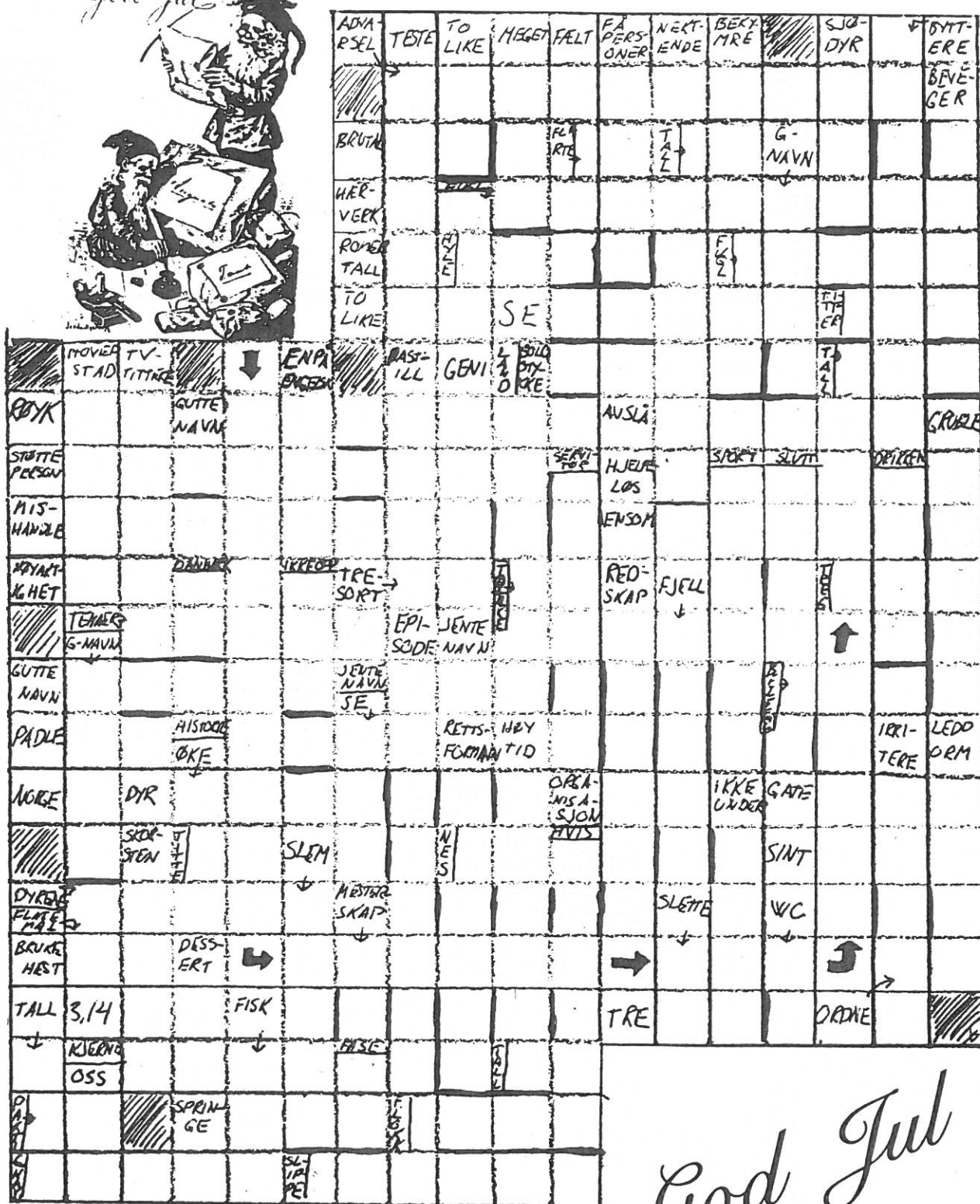
Navnet på stedene er forandret, til det de heter i dag.

1. Vannet fra Aursunden tok vårt hjem i Ålen med på reisen. Vi sto på holmen og vinket farvel til Storskarven, Almannfjellet og Rogne, når vi ned gjennom Svølgja fór.
2. Midt på holmen vi samlet var, barneskrik, dyrelåter og en skjæres skratt hørtes. Vi såg Bjørgabakkene og Ruskåstoppen, før vi med stor fart ned gjennom Dragåsen drog.
3. Til litt bredere Singsås, ved Fjesetbakken vi fikk en dytt så vi seilte rundt i en bakevje inn i Foradalen, videre Kotsøy, Bjørgen og så rundt Sukkertoppen på Rognes.
4. Langtrukket elgeraut, rådyrlåt, brumming fra bjørnemor, huleboermor med den minste ved brystet og de syv rundt seg, alle ropte på sin Gud, da de over Støren og Kvassilkammen seilte.
5. Stille og mindre bærer i elven, da de reiste forbi Hovin, Lundamo, Kvål og Melhus. Gleden spredte seg på holmen, kanskje vi kan komme til fastland, så vi atter vårt hjem kan se.
6. Gleden vart stor, holmen festet rot ved Ringvollsbakkene, bjørnemor danset på to i sammen med mor hulebo, barnelek og fuglesang hørtes over hele holmens land.

Alle hadde sitt hjemsted kjært, så alle store og små på holmen i sammen tok vandringsstaven fatt i ferdene på to og fire oppover Gauldalen i skjønn forening om fred og lykkelige dager.

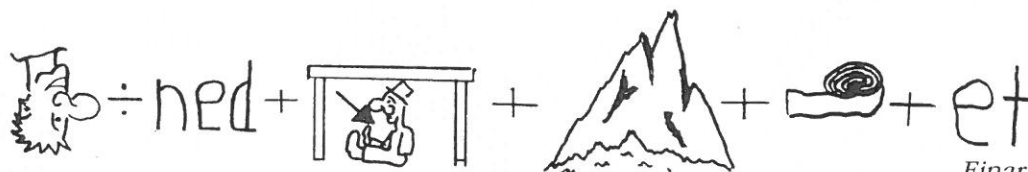
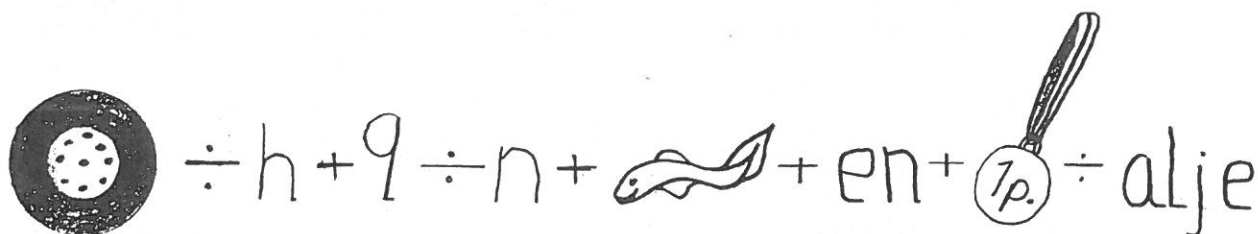
En vandringsvise ble nedskrevet av huleboeren i Budala på bjerkenever, som blir skrevet senere, når den er igjen funnet.





M.I. og L.M.

Elever ved Hov skole



Einar og Rolf Georg

Ei annerledes jul

Jeg trasket rundt i de sørpete gatene mens jeg kikket litt på juleutstillingene i butikkvinduene. Over alt var det glitter og pynt. Snart var det jul, men jeg følte ingen glede ved tanken på jula. Været var det eneste som passet til mine tanker om den kommende høytiden. Det ville ikke bli noen skikkelig jul.

«Du må se fremover, Elsa,» sa bestemor så ofte, men etter at far døde, hadde jeg mistet evnen til å glede meg. Det var som om resten av livet mitt allerede var sortmalt.

Jeg gikk langsomt videre uten noe bestemt mål. Hjem ville jeg ikke gå. Jeg orket ikke å treffe mor. Som så ofte før, kjente jeg tårene presse på. Regnet øste ned, men jeg merket det nesten ikke. Det var begynt å mørkne. De få og spredte gatelyktene lyste med hvitt og kraftig lys, men etter hvert tok mørket overhånd. Jeg stoppet brått. Hva var det som rørte på seg der inne i buskene? Litt nølende gikk jeg etter lyden. Idet jeg satte meg på huk, stakk en liten, pjuskete pote frem. Jeg trakk meg litt tilbake, men så gikk det opp for meg at det var en liten kattunge som lå der inne i buskene. Den strittet imot da jeg tok tak i den, men den hadde ikke krefter til å forsvare seg. Den stakkars kattungen var våt og pjuskete, og den hadde ei diger flenge i det ene øret. Jeg tok den i armene mine og vugget den. Det var deilig at noen trengte meg. Med katten i armene løp jeg til bestemor.

Da jeg kom innenfor døren i leiligheten hennes, strømmet varme og lys mot meg. Det var som om noe inni meg smeltet, og jeg begynte å gråte. Jeg gråt så jeg ristet mens jeg klemte den lille kattungen inn til meg. Bestemor satte seg ned

på gulvet ved siden av meg. Hun klappet meg på hodet og lot meg gråte.

Etterpå badet vi kattungen i vasken på kjøkkenet. Synet av bestemors varsomme hender som stelte med kattungen spredte en underlig varme i meg. Mens bestemor hentet ei kurv på loftet, pakket jeg katten inn i et håndkle. Jeg klemte den inntil meg, og det vesle nøstet malte og så på meg med et eiendommelig blikk. Jeg strøk den over hodet og var på nippet til å le.

«Vil du være med og bake pepperkaker?» spurte bestemor. «Klar jeg vil være med og bake pekerkaker,» svarte jeg og smilte. Jeg følte meg med ett så lett og glad.

Mens jeg kjevlet for harde livet, kikket jeg ut av vinduet. Det hadde begynt å snø. Store snøfller virvlet rundt i lufta. «Kanskje blir det jul likevel,» tenkte jeg mens jeg stakk ut pepperkakehjerter nummer sekstitre.

N. H.

Sorgen i hjertet

Øyne kan smile
munnen kan le
men sorgen i hjertet
kan ingen se.

Sorg og glede

Gråtende kom du til verden
mens vi sto smilende omkring,
smilende forlot du verden,
mens vi sto gråtende omkring.

Eli og Kristin

Elever ved Hov skole

Kjøliminner

Av Per H. Kulbotten

I «Oppunder Fjellbandet» for 1983 hadde Gudbrand et stykke om «Minner fra gruvesamfundet Kjøli» og Peder hadde i samme nummer om «Kokka og og hennes menn».

I 1989 ble det utført et stort arbeid på Kjøli for å tildekke velter og grave grøfter for å lede gruvevatnet slik at forurensningen fra gruva skal forsvinne. Det kunne derfor passe med et lite tilbakeblikk før alt forsvinner for godt.

Fra 1766 da malmgangen på Kjøli ble funnet, og frem til 1941 da gruva ble nedlagt for godt, ble det uttatt store masser med malm og gråberg. Det var ikke drift der hele tiden, men av og til var virksomheten meget stor. I en periode var det 300 mann som arbeidet der samtidig. I hele denne tiden var det ingen som tenkte på den forurensingen gruvevatnet forårsaket. Alle så nok at Kjølisekken var forurenset, og alle visste at fisken forsvant fra elva nedenfor, men tanken i den tiden var å skaffe arbeid og inntekt til det daglige brød.

I 1981 ble det utført kalking av den store velta — ca. 20.000 m² — som inneholder ca. 80.000 m³ masse. Resultatet ble ikke det man ønsket, og Statens forurensingstilsyn påla i 1988 Næringsdepartementet «å sørge for hensiktsmessig tildekning av veltene i 1989». Dette arbeidet er i år i gang, og velta blir nå dekket med syntetisk membran og pålagt morene. Om noen år er det kanskje igjen fisk i også øvre del av elva vår, men på Kjøli er alle tegn på et stort gruvesamfunn borte for godt. Nei, forresten. Grunnmurene til de fleste husa i denne gruvebyen blir stående og forteller om det som engang var.

Stordelen av de som har arbeidet der, er borte nå, og de som enda lever, er nok alderspensjonister. For å friske opp noen minner har vi tatt en prat med Kirsti Kulbotten, f. Hegseth.

Hun var litt over 20 år da hun tok på som kokke på Kjøli i 1938. Selv syntes hun at hun fikk meget god betaling der, for hun skulle ha 30 kroner pr. måned pluss fri kost. Andre jevnaldrende jenter som arbeidet som tautser for eksempel på Røros, fikk 20 til 25 kroner pr. måned. Å komme seg til og fra Kjøli var litt av en trimtur, noe som pågikk annenhver helg. Om vinteren var det å gå på ski nedover fjellet til Reitan stasjon og derfra med gruvtoget til Stensli. Derfra

og heim til Hegseth var det igjen å bruke ski — om sommeren var det å gå. Mandagsmorgenen gikk turen den andre vegen, og dette var nok enda tyngre. En var vel ikke alltid så opplagt til å starte tidlig mandag, og især merket en at det tok på kreftene når en kom opp i Kjølifjellet. Kanskje var det styggvær og/eller dårlig skiføre, så det røynt både på humør og kondisjon mange ganger. I 1938-39 var det nok enkelte arbeidere som hadde kjøpt seg sykkel, men de fleste brukte billigste transportmiddelet.

I alt var det fem kokklag på Kjøli, men enkelte arbeidere ordnet med mat og vask selv, noe som naturligvis ble rimeligere. I en tid da det ble spart på alle mulige måter, var også det en utveg til å redusere utgiftene. De som var i kokklag hadde middagen felles, og de kjøpte både lam og ½ gris på laget. Alle arbeiderne hadde egen «kagge» med tjukk mjølk som de fikk oppkjørt med taubanen. Kolonivarer ble kjøpt på butikken der Kjartan handlet for Ålen Samvirkelag. Der ble alt oppskrevet på bok, og den ble oppgjort en gang hver måned. Som regel var det lite igjen til oppgjør når varene var betalt, ja, noen lå vel alltid på forskudd der.

Det var kokkas jobb å fyre, enten det var morgen eller når de kom opp til gruva om mandagen. Å få varme i et kaldt brakkerom var ikke alltid så enkelt, for veden var rå, og ellers ble det brukt koks, noe som var vanskelig i en komfyr.

En stor dieselmotor skaffet kraft til drift av elektriske motorer, maskiner og til lys i brakkerne, men i helgene og om nettene var det rolig i gruva, og da måtte parafinlampa frem. Det hendte nok at Hans Janesa var snill og startet dieselmotoren hvis det var noe ekstra som skulle belyses. I gruva ble det hele tiden brukt karbidlampe, og noen syntes dette var så god belysning at de brukte det på brakka.

Brakka der Kirsti arbeidet, ble i daglig tale kalt «hotellet». De som bodde der, hadde eget lomprom, dvs. at de kunne skifte klær på turen til og fra gruva. På Storsalen var det mange som bodde på samme rom, og når åtte kraftige gruvesluser satte i gang med snorkekonserter samtidig, hørtes det godt gjennom tynne panelvegger til andre rom. På storsalen, som tjente som forsamlingsrom, var det ofte møter av forskjellig slag. Det

som interesserte mest, var fremtidsutsiktene for å få arbeid og få skikkelig betaling for det arbeid en utførte, men der ble det også diskutert verdenspolitiske problemer, især situasjonen ute i Europa før siste verdenskrig. Litt underholdning kunne det også være, men for det meste bestod underholdningen i samtaler og historiefortelling på de enkelte brakekrom, og der var det ofte livat med mye erting og fantestreker.

Av og til kom det skrepphandlere opp til Kjøl, og da samlet mannskapet seg rundt kofferten for å se på knapper, strikk, tråd og forskjellig småhandel, men også skinnjakker, undertøy og tøystuver, for eksempel dressemner og kjoletøy. I et slikt lite samfunn var det aldri langsomt, for alle bidro til å holde humøret oppe. Var det noen som hadde det ekstra trasig økonomisk, for eksempel store barnefamilier eller det var sykdom i familien, ja, da var alle rede til å hjelpe. Det var ca. 70-80 arbeidere der, og selv om den enkelte ikke hadde så mye å legge i en innsamling, så hjalp de så langt de maktet. Solidaritet var alle gruvearbeidere og anleggssluskers adelsmerke, noe alle visste og respekterte.

Til tross for mye slit og dårlig betaling var Kjøl et sted en minnes med glede, slutter Kirsti.

Det er enkelte som har spurt hva karbid var for noe. Jo, det er et kjemisk produkt der hovedbestanddelen er kull. Kalsium karbid som blandes med vann gir en brennbar gass, og i lamper gir dette et klart lys.

Jeg har et minne fra da jeg var ca. ni år, som jeg vil ta med til slutt. På nabogården brukte de karbid til belysning lenge, og på burskjellen hadde de karbid i en tett kopp. Dette hadde vi guttene funnet ut samtidig som vi visste at låset i bursdøra var i uorden. En vinterkveld lurte vi oss dit og stjal karbid. Denne grov vi inn i snøbermen ved vegen og dekket til med snø, men først tisset vi på den for å få gass, og så tente vi på. Så sprang vi og gjemte oss bak ei løe i nærheten. Vi ventet visstnok en eksplosjon som ikke kom, men da snøen smeltet rundt karbiden ble det en stor flamme som slo opp av fonna. Det kom en eldre mann nedover bakken, og da han var like ved, brøt flammen opp av snøen. Det så unektelig litt nifst ut, for det fantes ikke mennesker å se, bare den blå flammen. Først stoppet han, men så fortsatte han ved å gå på tverke forbi. Siden rygget han et langt stykke, men så med ett snudde han og satte opp farten alt han orket. Han ble nok riktig vettskremt den kvelden. Nå er det så lenge siden at jeg tør å fortelle historien.



Kirsti
Kulbotten

Ode til fjellbygden

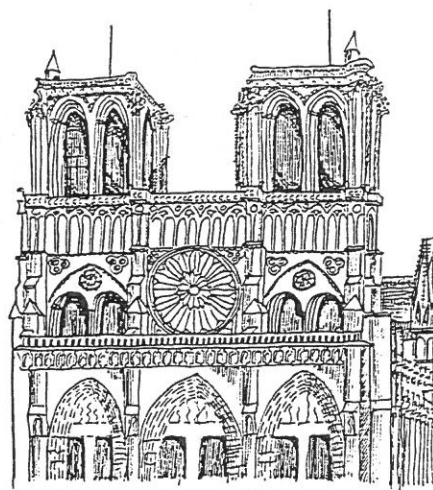
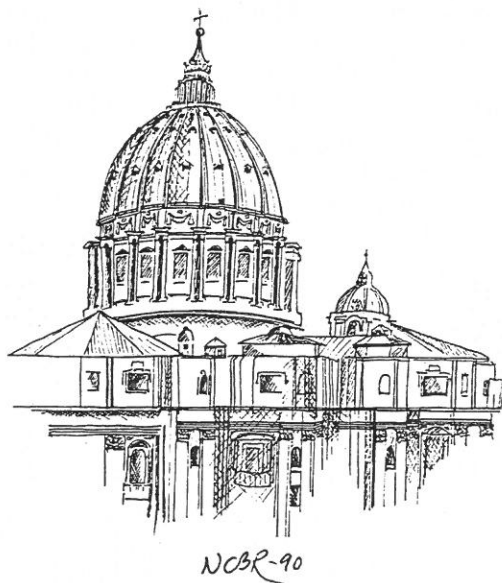
Av Lillemor Prytz Bollingmo

Du som lekte i fjellbygdens
 lier og bakker er merket for livet.
 Et «bumerke» risset i sinn og sjel —
 du aldri vil miste.
 En gave fra fjell-luftens bris
 til ditt nyfødte livs åndedrag.
 Fra den karrige jord
 du tok dine første skritt.
 Solvarme dager, du lekende
 sprang over blomsterenger —
 med klarere farger enn alt du vet.
 Angen fra nyslåtte marker
 med glitrende perleddagg.
 Suset fra elva og bekken —
 Skummende, brusende vårer,
 nynnende mildt ved midtsommertid;
 Din vuggesang i alle barneår!

Gnistrende, kalde vinternetter,
 himmelens blå uendelighet,
 bakom tid og rom —
 Med stjerner så nær — til å røre ved.
 I skinnet fra månen
 du leste et brev, fra en hjertevenn —

Ut for å se bakom fjellenes stengsel.
 var det Soria Moria-slott
 et forgjettelsens land der ute?
 Kanskje fant du ditt gull,
 dine drømmers mål?

I brennende hete ved solvarm kyst
 en lengsel fanget din tanke:
 til fjellenes svalende vind
 og en fossende elv.



Paris og Romas kadredraler
 med mektige kupler og tårn
 åpnet en verden av skjønnhet.
 Et svar på en undrende viten
 om menneskets makt til å forme:
 fantastiske byggverk,
 gigantisk skulptur,
 kunst, mosaikk.

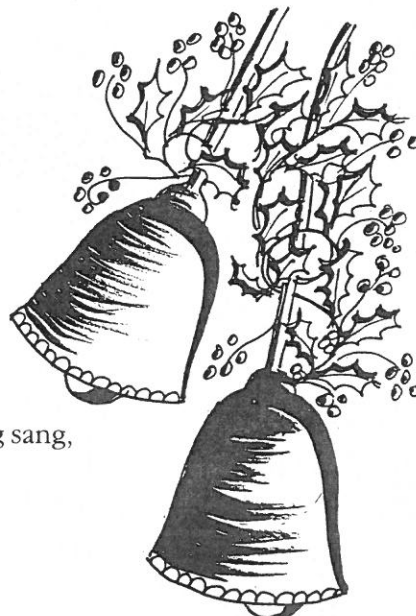


En tanke med vinden
fra marmorbenken i palmelunden:
Til en kvitmalt, værslitt kirke
i fjellbygda langt mot nord.
der de en gang løftet deg frem
mot døpefonten i koret
og viet ditt liv til Gud.
Der ungdom og styrke,
modig, åpen mot livet, ble signet til reisen,
— og veien.

Fikk du eie en flik av din fjellbygds jord
er du rikere — enn du forstår.
Et sted som er ditt —
en plass der din rot,
dine slekter har levet, og slitt.
Du fjell-landets folk med sin lukkede varhet
for alt som er ukjent og nytt,
hilser deg, — venter deg hjem.
Du er en av dem
med ditt «merke», — ditt adelstegn.

I storbyens yrende julegater,
høytalerhylenes «glade jul».
Trengselens kamp om kjøp og salg:
av gaver, stemning og larm,
stopper du opp, lar tankene vandre
til stedet på jorden med stillhet og ro.
Der trærne står snødekt i vinterskogen
og verner fuglenes bo.

Julekvelden på fremmed jord du fylles med hellig sang,
når det ringes til høytid, til helg.
Drømmen på flukt
til fjellkirkens tårn
der klokkene kimer til julefest.
Med fjellenes ekko — et mektig kor.
En hilsen til dalen, et:
«Fred på jord!»



Olaf Prytz begynte i arbeidslivet alt som 6-åring

Av Bjarne Prytz

Når en er kommet til «skjels år og alder» og ser tilbake, mener jeg å ha registrert at det ofte er tilfeldigheter som virker inn på utvikling og ting som skjer. En slik tilfeldighet var 30-årskrigen i sentral-Europa i årene 1618 til 1648. Danskekongen fikk da behov for å bygge ut metallindustrien i Norge, og så ba han kurfyrsten i Sachsen som hjelp til å skaffe seg bergarbeidere. Det fikk god tilslutning, og da min tyske urfarfar, Johan Prytzer kom til Fossum Jernverk ved Skien, var strømmen alt i gang. Det var i året 1636. Utviklingen i denne industri, nye malmfunn, det betydelige brenselforbruk med mere, gjorde at industrien ekspanderte nordover. Prytzer ble norsk gift. Min bestefar kom noen generasjoner senere. Han ble gift med Berit Luzie Gruvedal, og i 1898 kjøpte han Trongården i Haltdalen. Ustbjørgum var da et bebygd tun med jorder rundt husa der sentret hadde utviklet seg.

Der vokste Olaf Prytz opp i en middels søskenflokk etter datidens standard. Fra han var seks år gjette han kyrne hos sin onkel i Grøveldalen øst for Femunden. Han tok toget til Røros. Der overnattet han hos en slektning, i dagligtale kjent som «Fischkborra». Hun bodde oppå «Haugom» og ernærte seg ved å selge fisk. Neste morgen startet han tidlig for å nå båten på Femunden til Storsetra. Derfra gikk han videre til fots til sin onkels gård. Dette startet ved århundreskiftet og han fikk gjeterlønn etter dagens skikk og standard. Mangt var både lovlig og billigere enn i dag.

Ett år falt han for fristelsen til å kjøpe seg revolver med et passe antall skudd i en butikk på Røros. Kostnaden var den gang 12 kroner, og salget var fritt for den som hadde penger. Men det gjorde et voldsomt innhugg i gjeterlønna. Det skulle være unødvendig å fortelle at transaksjonen vakte liten entusiasme hos de pårørende ved hjemkomsten.

Da han var konfirmert, bar det videre ut i arbeidslivet. Han deltok i fløtinga om våren, og han arbeidet på anlegg, fra Stavanger i syd til langt nord i landet.

Nå var arbeidet med Dovrebanen kommet i gang, og det ble arbeidet over hele strekningen. Etter militærtjenesten arbeidet han i Drivdalen



En eller et par ganger for året bevilget han seg en fisketur, mest sammen med Svend Lian og/eller Ola Stenmo (Innlegget). Bildet er tatt i Beltingsjøhytta under krigen.

med tunneler og skjæringer. Der møtte han også mor. Hun var stuepike på Drivstua Fjellstue og han var anleggsbus.

Så ble han gift med mor. Han fikk en parsell av familiegården og bygde hus. Han kjøpte Ramlosetra på Fjellvollen i Haltdalen. Den hadde først stått på Ramlo og var nytta som lensmannskontor. Så ble den flytta til Fjellvollen i Hultdalen. Der ble den blant annet nyttet av Aunar-ungdommen til oppsøttuer om høsten. De ble helst holdt i slaktetida. Fjöstømmeret ble kjøpt av Hans I. Nordaune. Det var ei tidligere slåttbu som stod i Kvammen.

Så kom andre verdenskrig, og han ble med i det som i ettertid er betegnet som motstandsbevegelsen. I praksis kom det flylaster med krigsmateriell som ble sluppet i området, og han var med på transport av utstyret ned til lagringsplassene.

Tyskerne var klar over at flylaster med utstyr var kommet, og så satte de inn folk fra «Rinnanbanden». Tyskerne var også klar over at krigen var tapt. Mange haltdalinger ble arrestert, bl.a. Olaf Prytz og to sønner. Den tredje sønnen, Odd, var lensmannsbetjent i Hemnesberget. Da han fikk arrestordre på seg selv, fant han øyeblikkelig frem skiene og kjørte med drosje inn til grensen mot Sverige. Han kom tilbake med de såkalte «svensketropper» noen dager etter at resten av den mannlige del av familien kom ut fra fengslet på Vollan i Trondheim.

Snart er det gått 50 år siden den tyske okkupasjonen med utplyndring og terror. Om et par tiår er de fleste deltakere i kampen mot okkupasjons-

makten og deres medløpere borte.

Når jeg skriver denne lille «rapport» og meningsytring, er det bl.a. med en baktanke ved siden av informasjonen: Det er at denne tid må kunne refereres for ettertida. Det er mange av oss som er interessert i historie. Jeg viser bl.a. til den bølge av slektsregistre som dukker opp. Det muliggjøres også ved bredden i informasjonene som er tilgjengelige.

Skal jeg få dra en slutning til, er det at de nye arbeidsplasser i gruveindustrien i vesentlig grad styrket også det lokale jordbruk og næringsliv.

Den neste «folkebevegelse» var utvandringen til Amerika.

Femradere

Lykke
fint, varmt
en god følelse
lykken er å sove
Lykke

Vennen
stoles på
god å ha,
fint å ha deg
Vennen

Jula
fin tid,
mange fine pakker
masser av god mat
Jula

9. klasse
29 elever
med 4 lærere
en veldig stor klasse
9. klasse

T og E

Elever ved Hov skole

Overalt og ingen plassa

E - ser dem.
Kan sjå ke som e fel.
Blikka som følgje me —
overalt og ingen plassa.

E — kan høre dem.
Kan høre ke som e fel.
Kvis klinga som følgje me —
overalt og ingen plassa.

E — kan føle dem.
Kan føle ke som e fel.
Følelsan som følgje me —
overalt og ingen plassa.

Dåkk kan prøve sjøl —
kest de e å vør —
annerledes, stengt utafør
felleskapet.
Overalt og ingen plassa...

Skrevet av Eirin 1991

Funderingar — Lite tå kvart

Av Leiv Hov

Det er eit kjent ordtak som segjer at det er mange rare dyr i arken, og var det det i arken til Noa, så er det mye meir tilfelle på denne vår vide jord. Det er også stadig forandring, framgang eller tilbakegang når det gjeld planter og dyr.

I ei lærebok i zoologi for realskolen for mange år sidan, var det skreivi nokre ord om hesten. Det hadde vorti så mykje mindre av det slaget, og om ei tid ville hesten bli meir ein museumsgjenstand, het det. Så gali har det da ikkje gått, men det har tyntest ut i stallane, dei står tomme på dei fleste gardane også i fjellbygdene Haltdalen og Ålen. Hesttakstene som vart haldne vekselvis i dei to bygdene, var nesten folkefestar då hestetaket var på det høgaste. Det er litt trist også at utviklinga har gått slik, men ein får berre slå seg til ro med at det ikkje kan bli som før og vere glad for at det fins slike som held på det gamle med dyr i fjøs og stall.

Det blir sagt at hesten er klok, og vi bruker også uttrykk som dum som ein sau. Det er vel mye sant i det, men det stemmer ikkje alltid. Du kan stoppe nokre hestar og sauer i Gauldala ein vår da det ikkje er beite lenger enn til Litj-Menna f.eks. Sauene går ikkje lenger enn det er mat å finne, men hestane kan vi nå att langt inne i Kjølifjella der det ikkje fins eit grønt strå. Det er Lenda frå Land oppatt dage, og ikkje rart at dyrevenen Aasmund Olavsson Vinje spør: «Er det ikkje grovt med den hestenatur som såleis skal vera til sinnes?» I slike tilfelle ser det ut som hesten har fråkobra næringsvettet medan sauer har berga det.

Vinje har skreivi mange dikt som gjer oss glade i dyr, og vi som brukte Nordahl Rolfsens lesebok, gløymer ikkje så lett «Lenda frå Land». Vi kan mange vers «utaåt», og vi ser for oss bildet i boka der Lenda med folen dreg innover dei «fælande fjellom» og fakset flagrar i vinden og det tragiske bildet av Lenda der «ho stod over son sin og sturde».

Hesten er ein fin skapning og difor også ein ettertrakta modell for ein som vil øve seg i teikning. Dei fleste steller godt med husdyret — eit av dei beste menneska har. Men det hender at han får hard medfart, tunge tak i ein barsk natur. Det har gått på livet laus som med Vesleblakken hos Jakob Breda Bull på prestegarden i Øvre Ren-

dalen. Særleg vinters dag var det hustru å tørne ut i all slags ver tidleg om morgonen.

Vi ungane som låg i senga, hørte «vinterens muntre staldevækker klinge høyt ved morgengry». Hadde vi godt øyre for bjølleklang, kunne vi høre kven det var som for etter vegen på Hovsletta, om det var han Kresten Nordistuggun, Ena Krok, Jo'Oppigard og n' Magnus. Det var så «lytt» at vi også hørte når skjæken «skørre» ved eit staup i vegen. I den tida var det høykjøring frå seterdalane, vedkjøring frå skogen, og måsså frå snau-fjellet. Torv kjøring kom ofte litt seint på nyåret. Torva sparte nok mye skog. Rart å tenkje på at desse svarte våte klumpane er oppspart solvarme frå ei fjern fortid.



Illustrasjon:
Nordahl Rolfsens lesebok: «Lenda frå Land».

På garden Voll i Melhus hadde dei 3 hestar før traktortida kom. Det var ein stor gard med matklokke på stabburstoppen. Når vi skulle inn til måls, vart det ringt. Da var hestane snare til å svare med å kneggje i kor da vi var på eit jorde langt borte frå stuelånet. Det var så trivelig å høre at også dei var glade. Skal tru om sauene hadde jubla på same måten etter ei hard økt?

Mange av våre medskapningar kan sikkert kommunisere med kvarandre meir enn vi trur. Dei medfødde givnader som kalles instinkt er fenomenale mange gonger. Gaukungen har vel ikkje noko samkvem med foreldra heroppe i nord, men han finn likevel fram til det fjerne Syden. Det er og blir, iall fall for det vanlege menneske, «usigelige tanker ved den store livets gåte».

Urbefolkningen på Kanariøyene er guanchane. På granneøyane til Tenerife, Gomera, kan du få demonstrert plystrespråket som venteleg få av dette folket kan i dag. Det er vel det mest primitive folkemål du kan tenkje deg, men det er kanskje det vanskelegaste å lære. Men etter ein slik demonstrasjon vil du med ein gong kjenne deg meir sikker på at fuglene kan prate med kvarandre ded piping og plystring.

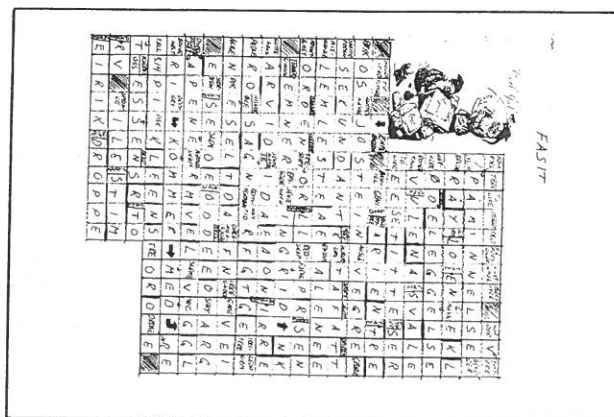
Det er nok å undres over, det er så mye visleg i skaparverket. Tenk berre på alle kjeldene som er åpne i den kalde vintertida. Dyr og fuglar i skogen skal få drikke.

Haren er gnagar. Han er spesielt glad i osp. Han går ikkje laus på ei som står, men blir ho felt, stor eller lita, er han der på pletten. Dersom det ikkje var slik, ville det sjå ille ut for ospa. Er det herren i skaparverket som er den store regulerande faktoren?

Litt mindre en $365 \frac{1}{4}$ døgn er den tida vårt store romskip, jorda (Tellus), bruker og har brukt i millionar av år for å runde mor sol. Dette at det ikkje er fullt $365 \frac{1}{4}$ døgn har gjort det litt «broket» for den vise mann (homo sapiens) for å få alt til å stemme med nøyaktig tid. Vi har fått justeringar med den julianske og gregorianske kalender og enda meir, der vi med lange mellomrom har hoppa over skottår.

Tida styrer seg sjøl, så der er det ingen fare. Men det er så mye anna som vi kan vere med å halde styr på: våpen, vatn og luft t.d. Her er det ikkje ein gong rovdyra som kan øydeleggje, men dei som er skapt i Guds bilete, menneska, så fælt det kan høres. Det er å håpe at vi bruker visdom

og vett rett, så det blir godt å segle vidare på vår gode klode. Kanskje må vi søkje attende og ta meir på alvor, «gjennomgangtemaet» til den store Jean Jacques R: Tilbake til naturen!



Sommeren nitti-en

E vil alltid erindre sommeren nitti-en.
Den varmeste som e minnes
med en himmel så klar og ren.
Snart er sommeren borte,
dåggån frå oss flyr.
Takk for den rike avling
for mennesker og for dyr.

Å gå etter lange vidda,
det er som et eventyr,
å plukke rødgule måtta
som naturen fram åt oss byr.
Me blir nok litt støle i ryggen,
men det er ikke slik en hast.
Me sett oss litt i skyggen
og tar oss en kafferast.

Me elske fjellet og naturen.
her skapes ro og fred.
Me har ingen stress og tidsnød
som byfolket plages med.
De e itj så nøye med klokka
for når sola går ned i vest
da rusle me hem med børa
åt døm som me elske mest.

På Aursunden når det er stille
— sjøen e klar og blå,
da kan du dra opp med garnet
fisk både store og små.
Kanskje er ikke fangsten,
den store du kunne få,
men det å nyte stunda
det er det me leve på.

Så vende me hemat med fangsten
oppmed hytta me steke sik.
De e vår drømmeverden,
me like å ha det slik.
Så et me målte som dessær.
Kan en ønskje nå mye mer?
Det er bare her på fjellet
at dette undret skjer.

Takk for en herlig sommer
— fjellet har gitt oss gull.
Avlingen den e berga.
Fryseren den e full.
Vinteren står snart for døra,
snøstormen setter inn.
La oss møte den gråe kvardag
med lisvmot i sjel og sinne.

Leiv Reitan



*I minnenes gjemsel jeg husker et dikt
i fra første tida jeg syslet med slikt.
Jeg var en av dem som likte å drømme
derfor mye annet jeg kunne fotsømme.*

*Mange ganger kunne motet svikte,
med lysten var der til stadig å dikte.
Og her kommer første produkt fra den gang
og det fikk navnet:*



Den vakreste sang

Dypt inne i skogen på et fredelig sted
et sigøynerfølge har slått seg ned.
Bålet var tent — opp steg en lue.
En sommerkvelds stemning så fin å skue.

Dagen var endt, og natten falt på.
Jeg lista meg stille inn i skogen på tå.
Undra meg på kva jeg fikk se der inne.
Ut av teltet kom en kvinne.

Jeg har aldri sett så vakker ei jente.
Hun bar en gitar som hun stemte.
Og hun sang med sin klare røst,
mens hun la gitaren opp til sitt brøst.

Hun fant i gitaren sin trøst og fred.
Den hadde hun med seg fra sted til sted.
I kveld kun kjente en inderlig trang
til å synge en virkelig kjærlighetssang.

Hun sang om ham som hun holdt så av.
Nå var han borte — har funnet sin grav.
Sangen den var så øm og sår,
og vinden rusket i hennes kullsvarte hår.

Hun retta på gitaren, la den å tvers.
Jeg venta i spenning på neste vers.
Dypt gjennom skogen det suste en vind.
Hun reiste seg opp og i teltet gikk inn.

Det var den vakreste sang jeg har hørt.
Innerst inne ble jeg så rørt.
Til slutt så døde sangen hen.
I mitt hjerte jeg gjemmer den.

Leiv Reitan

Banemester Peder Lundemo og et tilbakeblikk til unge år

Av Per O. Guldahl

En høstdag 1877 var det samlet mange ålbygger på den nyoppsatte Reitan stasjon. Den offentlige åpning av Rørosbanen foresto. Åpningstoget var beåret med Norges og Sveriges Kong Oskar den annen som passasjer. Blant de tilstedeværende på Reitan stasjon var to personer som sto i stram giv akt da kongetoget passerte. Det var stasjonsmester Albert Schive og banemester Per Lundemo.

De fire år det tok å bygge Rørosbanen var Per Lundemo oppsynsmann på banestrekningen gjennom Ålen. Han var i 1877, da han ble ansatt som banemester, 45 år. Han var en erfaren anleggsmann. Som pur ung mann ble han med sin eldre bror, den kjente kraftkaren Stor-Tron, til Sverige på jernbaneanlegg, anlegget Stockholm-Wästerås, og Söderbanen i Hälsingland. 20 år gammel ble han innkalt til militærtjeneste og måtte gå den lange vegen fra Østersjøkysten til Trøndelag. Det var en lang og besværlig veg.

Da arbeidet med Størenbanen begynte, finner man Per som syning der. Som oppsynsmann hadde han blant annet det vanskelige stykket forbi Gulfossen. Da arbeidet med Størenbanen var ferdig, ble han ansatt som stasjonsmester på Hovin. Det var en jobb han likte dårlig, stillesittende arbeid passet ham ikke. Og da billett-kassen ble stjålet, sa han takk for seg og fikk innvilget avskjed. Han dro da til sin gamle sjef, den kjente jernbanebygger, overing. Konow, som var igang med Randsfjordbanen.

I Ålen falt Per Lundemo til ro etter et flakken-de liv som anleggsmann. 42 år gammel giftet han seg med en ung, vakker jente fra Holden. Hus bygget han ved Reitan stasjon på skoggrunn til Nordstu Reitan. Heimen ble et gjestfritt hus — folk fra bygda, som hadde ærend på Reitan stasjon, var innom og fikk traktament av Berit fra Holden. Killingdals direktør Longmar var fast gjest i huset, likeså andre av gruveledelsen.

Under bygginga av jernbanen gjennom Ålen fikk oppsynsmann Lundemo en vanskelig opp-gave, det var i området anleggsfolket kalte Sibiri-en. Arbeidet med den lange skjæringen gikk ikke så godt, og Per var misfornøyd med basen. Han

fikk ikke arbeide til å gå godt nok. Da skrev han til sin gamle anleggsbasis Svärd — han kom, og fikk fart på arbeidet. Skjæringen har fått navnet etter han, «Svärdskjæringa».

Som banemester fikk Per Lundemo et langt område å ta vare på — fra grensen til Signsås og til Røros, samt Røros Verks jernbane fra Tyvold til Kongens gruve. Det ble fortalt at en gang han skulle til Kongens gruve fikk han klemt tommel-totten da han løftet den tunge dresinen opp i jernbanevogna. Med lommetørkleet som bandasje, kom han til Kongens gruve — det var vinter og 40 minusgrader. I fingeren var det blitt kold-brann. Dr. Müller på Røros ble budsendt og fingeren ble skåret av.

Det skulle være første gangen han stiftet bekjenskap med en lege. Andre gangen var da han var blitt 84 år. Han hadde fått sterke mavesmerter og reiste til dr. Stengel på Røros. Det var kreft, og et år tok det før han døde. De som sto han nær hørte aldri han klaget. Han var en meget sterk mann og sluttet i en alder av 75 år som banemester. Han ville ikke slutte, så hans overordnede måtte nærmest bruke makt for å gjøre ham til pensjonist. Hans arbeidstid ved jernbanen ble 60 år. Det er vel noe av en rekord.

Huset ved Reitan stasjon ble kalt Solhaug. Et år etter bestefar Per Lundemos død, ble undertegnede født på Solhaug. Mitt første leveår ble som ålbygg, siden ble man rørosing. I oppveksten tilbrakte min mor og far og barna besøk på Solhaug. Morbror Trygve og sønnen Per bodde der dengang. Tre av mine søstre var i tur og orden hushjelp hos dem. Husker det alltid kom besøk, og fast gjest var Skredder-Jo, Jon Holden. Han var ungkar og spillemann. Han var flink med fela og spilte helst klassisk, en opplyst og fin person som fikk et trist endeligt under krigen.

Av andre besøkende man godt husker var Vebekkås-gamla, Anna Reitan, enke etter banevokter Ingebrigt Reitan. Ingebrigt Skårdal fra Skød-dala var også innom, og mange flere som man har glemt navnene på.

Det var mange unge på Reitan i 20-30-åra. Hos Nanna, som vi sa, ble Johannes og Jon Reitan



Solhaug, Reitan, 1910. Fra v. Olav Guldahl, Berntine Guldahl, f. Lundemo, med datter Skjoldvor 2 år, Trygve Lundemo og Per Lundemo (78 år).

mine kamerater. I huset Granli var det mange barn — jenter og gutter, barna til Ole Grønli. Før Grønli bodde Edvard Kokkvold i huset. Det var også en stor familie.

Når hurtigtoget kom om kvelden på veg nordover, samlet det seg mange ungdommer på stasjonsområdet, især i helgene, ungdom fra Reitan-gårdene, Holla og Graftås. Jernbanestasjonene var i den tiden et samlingssted for ungdom. Det var dårlige tider, stor arbeidsløshet og lite av penger. Med togene følte man en «pust» fra den store verden — en lengsel, at en dag skulle man gå på toget, å reise til et eller annet forjettet sted.

I ungdommen fikk jeg oppleve å se gode skiløpere fra Ålen i aksjon. De var av landets beste AIF-løpere. Ingvald Storrønning, Alf Myren og Pia Volden er navn som huskes. Friidrett ble også drevet i Ålen før krigen. Her var ingen muligheter til å hevde seg i landsmålestokk. Løpebanen var landevegen og for andre ferdigheter nok så primitive forhold. Det har verken før eller siden blitt satset på denne idrettsgren i bygdene. At talentene fantes og fortsatt finnes, er det ingen tvil om. Reidar Jonsen, Hans Kirkhus, Ole Kirkbakk og Ludvik Lorentsen var gode friidrettsmenn i 30-årenes Ålen.

I 20 år reiste undertegnede som bormester på de fleste kraft- og veganlegg her i landet. Konrad Megård og jeg arbeidet for samme firma. Vår sjef var overing. Grønli — en person mange ålbygger kjente fra Svalbard og Folldalen. Skulle jeg skrive om ålbygger og anlegg ville det bli en stor bok. Det er sagt at det som ga vårt land den høye levestandard var utbyggingen av vannkraften.

Åla har fått sin statue som villmarksbygd — en rein. Jeg ser på Åla likeså meget som en anleggsbygd — en skulptur av den moderne rallar. Han fortjener det, levde storparten av sitt arbeidsliv i brakker, langt heimefra. Bygda fikk store skatteinntekter av farlig og usunt arbeid i norske fjell.

Begynte dette skriveri om en anleggsmann i forrige århundre og slutter med en hilsen til alle de anleggskarere fra Ålen jeg traff fra lengst syd og til høye nord.

Seterliv for 70 år siden — og idag

Av Kari Sundan

Helt til etter 2. verdenskrig bestod de fleste setrene i distriktet av en tømmerstue på 14-16 m² med et bordskur i tilbygg som skjæle og masstu. Møblementet bestod av et bord, kopphylle, veggskap, seng, slabenk, vedkasse, noen krakker og et fellbord som ble slått opp på veggen når slabenken ble lagt ned om kvelden. Når sengene og benken var oppredt, var det bare en smal gang imellom. På kokringen i hjørnet sto bukjelen og dampet dagen lang et par ganger i uka.

Selv om det var bare en mils vei hjem fra setra i Gauldalen, var det sjelden noe trafikk frem og tilbake, i hvertfall så lenge slåtten pågikk hjemme. Det var derfor viktig å ha med seg et virkelig forråd av de viktigste matvarer som mel, gryn, salt, sukker, kaffe og kanskje noen bokser fiskehermetikk, samt spekemat, poteter og flatbrød. Osteløpen var hjemmegjort av tørket spekalvmage og kaltes kjeslåg. Her bodde vi i 8-10 uker hver sommer. Om husrommet var heller smått, var hjerterommet desto større. I 1922 var vi fem unger i alderen $\frac{3}{4}$ - 9 år på setra sammen med mor. Som om det ikke var nok kom det tre bydammer og spurte om å få være noen dager, og det

fikk de naturligvis mot å bruke høyløa til soverom. To av dem var søstre og hadde bodd i Ålen til 1918. Den ene av dem hadde vært min barnepike og husket meg i mange år famover med fine hårsloyfer og store gummiballer. Den tredje var en venninne av dem. Om de hadde varslet sin ankomst er det ingen som vet idag. Men de hadde fotoapparat og sendte oss bilder og derfor glemte vi aldri det besøket.

Vi barna hadde våre faste plikter såvel på setra som hjemme. Guttene bar inn ved, drog separatoren og kinnkaggen og så etter kuene når det led på sommeren og de begynte å dra langt oppi fjellet for å finne mat, mens jeg måtte passe de minste, vaske separator og kopper og hjelpe til med strikking av votter og sokker til vinteren.

Likevel hadde vi rikelig tid til lek og samvær med kamerater som det var nok av på vollene omkring. Det var en deilig tid som jeg er glad mine egne barn også har fått oppleve.

I dag er det fremdeles noen få som drar til setra med kuene, men setertiden er forkortet til 4-6 uker. Fjellets renhet og stillhet er avløst av eksos og dur fra biler og traktorer, mjølkmaskiner og



Mor og to av bydamene.



*Søndag på
Bårdsvollen.
Fra venstre
Ragnar, Guri,
Jon, Kåre, Ka-
ri, Bergsvend
og Peder.*

mjølkekjølere. Tankbilen kommer og henter mjølka flere ganger om uka. Separatoren, kinnkaggen og bukjelen er permittert og ved de fleste setrer står det en bil. Men midt på dagen er ofte både bilen og budeia borte. Da har de tatt en tur heim og til butikken for å kjøpe skummet melk og margarin.

Den nyeste avarten kalles felles-seter og har bare navnet til felles med den gammeldagse seterdriften. Det er bare et inngjerdet område hvor alt for mange dyr går og beiter omkring og oppi sine egne etterlatenskaper. Omkring gjerdet står det friske fjellgraset urørt. Og de fine seterbeitene gror igjen av kratt og småbjørk. Det er i grunnen ikke så rart at det produktet vi får kjøpt på butikken under navn av setersmør er blekt, tørt og smakløst i forhold til det saftige gule smøret vi husker fra setra.

Det er vanskelig å se noe ressursutnytting i denne utviklingen. Det er vel heller et ledd i den systematiske nedbygging av utkant-Norge.



Drømmen

Av Martin Megård

Johan satt ved det store vinduet på aldershjemmet og stirret ut på den åpne plassen foran inngangen — vanligvis kalt tunet — men på offentlige steder parkeringsplass. Egentlig liknet plassen litt på tunet heime på Rognstad der Johan både var født og oppvokst. Garasjen borte på den andre siden av parkeringen kunne en godt ta for fjøset på Rognstad, og den store bjørka hvor småfuglene plukket korn fra juleneket var akkurat som heime, syntes Johan. Var det fordi han lengtet heim at han liksom forsøkte å finne likheter. Det var i alle fall rimelig at han i drømmerier om en julekveld for mange, mange år siden nå var ute på vandring i tiden:

«Månen sto høgt oppe på den skymningsblå himlen. Ja, en og annen stjerne kunne alt skimtes i skumringen. Johan husket at bestefaren sa det var Orion som var det peneste stjernebilde på himmelhvelvingen. Johan måtte være enig — for det hang der liksom blankskurt og rent på østhimlen sånn ved ni-tida om kveldene. Bestefar hadde synt ham det mange ganger. Sjøl ikke fullmånen kunne viske det ut.

Far hans hadde nettopp kommet heim fra skogen med det siste vedlasset og nå låg en stor vedhaug utafor portdøra. I mellomjula skulle den hugges og kløves. — Hele sommeren skulle den ligge i solen og tørke før den ble stablet inne i vedskjulet til en ny vinterkulde. Johan satte skia fra seg utafor trappa som vanlig. Ski var det egentlig ikke. Det var to staver fra en eiketønne som var høvlet og pusset på den krumme sida slik at de skulle bli glattest mulig å renne på. «Tå-

viene» var kragen av et par gamle lærstøvler som var spikret fast på sidene av tønnestavene. Hælbanda var av heimelaga reip fra oksehud. Disse var trukket gjennom et hol under tåvia. Var det siste dagen han brukte disse tarvelige skiene, tenkte Johan — da han ruslet inn i den brunbarka tømmerstua på Rognstad denne julekvelden. Bestefaren hadde vært så mye i snekkerhuset nå før jul og døra var alltid låst. Johan spurte aldri etter noen verdens ting. Men tida ble liksom så lang, syntes han. Nå var endelig kvelden kommet. Som vanlig spiste de inne i «nystua» også denne julekvelden. Det var nydelig mat fra stabburet og poteter og grønnsaker fra kjelleren. Etter maten gikk de rundt juletreet og Johan likte julesangen — Deilig er jorden — best av alle når faren spilte på orgelet til sangen rundt treet. Og nå klang den ekstra fint i Johans ører for under juletreet lå — blant mange andre — en lang, lang pakke. Denne kvelden ble det latter i stua da faren tok etter nettopp denne pakken, for da var Johan alt mange skritt framme på gulvet. Men også denne julekvelden tok slutt. Johan tok skia med seg og bandt dem fast i fotenden av senga. For de eldre hadde erta han og sagt at om han ikke var snill gutt, så kunne julenissen finne på å ta dem tilbake. Midt på natta våknet Johan. Og der sto skia og glitret i lakken i lyset fra en måne på vandring i julenatta. Han kunne se både kantstripene og den fine rosa bestefaren hadde laget foran på skia — og i trygg forvisning om at de sto der de skulle, så sovnet han på ny.»

Du må våkne Johan, sa bestyrerinna på aldersheimen og ristet Johan i skuldra. Nå skal vi gå rundt juletreet. Ja-a — men — skia, sa Johan langsomt i ørska. Skia dine —? Du må ha drømt nå, Johan — sa hun og fikk han med seg bort til juletreet.

Borte på Rognstad var alt stille. Ingen brøytet hesteveg — intet lys i noe vindu — ingen vedstabel borte ved portdøra — ingen fugler i juleneket ved gammelbjørka — bare et enslig harespor — på leting etter høyrusk ved låvedøra. En lase av en gardin hang ut gjennom en istykkerslått rute i nystua og blafret i kaldsnoen.

På aldersheimen stavret Johan seg rundt julegrana sammen med de andre og sang: Deilig er jorden.



Startkonto for alle fra 0-18 år med 9 % rente fra første krone



Gladmelding til barn og ungdom med konto i
Sparebanken Midt-Norge:

Alle mellom 0 og 18 år som har koto hos oss, har fra 1. mars fått vår nye Startkonto med 9 % rente. Dette er mulighetenes konto.

Kloke foreldre kan f. eks. benytte den til barnetrygd. Kontoen har heller ingen begrensninger i antall uttak. Mange ønsker å gi de unge en skikkelig økonomisk start. Dåp, konfirmasjon og bursdag er kjærkomne anledninger.

*Startkonto - en god start
på et godt bankforhold*



SPAREBANKEN
MIDT-NORGE

Aalen

- Hva med litt ekstra god mat til jul -
- *Kalkun, vi griller for deg*
- *Rakørret, regnbueørret fra Brekken*

*Velkommen
til en velfylt julebutikk
Vi ønsker våre kunder
en god jul og et godt nytt år*

**ÅLEN
SAMVIRKELAG**



**Kommunens ansatte og politikere
ønsker jule- og nyttårgjester
hjertelig velkommen til
Holtålen kommune**

**Alle lesere av Oppunder Fjellbandet,
innbyggere i Holtålen kommune
og utflyttere fra Ålen
og Haltdalen ønskes en riktig**

**GOD JUL
og et fredfylt og
GODT NYTT ÅR!**

Holtålen kommune

Håvard Moen
Ordfører